

DET EKONOMISKA LÄGET

NOVEMBER 2019

Innehåll

Sammanfattning	4
Internationell ekonomi	5
Större osäkerhet än vanligt i den globala ekonomin	7
BNP och efterfrågan	8
Lägre omvärldsefterfrågan sätter spår i svagare svensk exporttillväxt	9
Privat konsumtion påverkas av lägre framtidstro bland hushållen	10
Investeringarna vänder ned	10
Demografiskt betingade kostnadsökningar påverkar framtida offentlig konsumtion	11
Produktion, arbetade timmar och produktivitet	12
FÖRDJUPNINGSRUTA: Avtalsrörelsen 2020	14
Internationell konkurrenskraft	14
Lägstälöner på svensk arbetsmarknad	15
Arbetsmarknad	16
Svagare svensk arbetsmarknad framöver	16
Rekryteringsproblemen kvarstår	16
Företagen skruvar ned sina expansionsplaner	16
Svag ekonomi och rekryteringssvårigheter dämpar den offentliga sektorns tillväxt	17
Förbättringen för utrikes födda stannar av	17
Finansiella marknader, inflation och penningpolitik	18
Obefintligt inflationstryck	18
Begränsad penningpolitik	19
...och finanspolitik	19
FÖRDJUPNINGSRUTA: Svårigheter att få banklån ett allt viktigare tillväxthinder	20
Regional ekonomi	22
Näringslivsstrukturen i länen utgör grunden	22
Snabb sysselsättningsökning i Halland, Blekinge och Västmanland	22
Sjunkande sysselsättning i flera norrlandslän	22
Framtidstron försvagas bland Svenskt Näringslivs medlemsföretag	23
FÖRDJUPNINGSRUTA: Stort exportberoende i regionerna	24
Länsvis varuexport	24
Exportberoende per kommun	25
Sammanfattning	26
Rapportförfattare	27

Sammanfattning

- Internationell konjunkturavmattning
- Svensk högkonjunktur är passerad
- Arbetslösheten stiger
- Risken för en sämre ekonomisk utveckling är stor
- Lönerna viktiga för internationell konkurrenskraft och arbetsmarknadens struktur

Den internationella konjunkturen har börjat mattas av med allt lägre tillväxttakter i många av världens ekonomier. Världshandeln och den globala industriproduktionen växer mycket långsamt. Detta påverkar ett litet land som Sverige. Den svalare efterfrågan på exportmarknaden gör att tillväxten i svensk utrikeshandel saktar in.

Det finns en rad osäkerhetsfaktorer i den globala ekonomin som kan påverka tillväxten negativt. Diskussionen kring ökade handelshinder har vi förmodligen inte sett slutet av och ett ytterligare införande av protektionistiska åtgärder skulle innebära försämrade tillväxtförutsättningar för många av världens ekonomier. I Europa påverkas den ekonomiska aktiviteten av osäkerheten kring vilket brexitavtal som kommer att tecknas och vilka de ekonomiska konsekvenserna blir för EU, Storbritannien och i förlängningen Sverige. Dessa risker dämpar redan utvecklingen i världsekonomin. Framöver påverkar en rad politiska beslut förutsättningarna för ökad handel och tillväxt.

Högkonjunkturen i den svenska ekonomin är sedan länge passerad. Tillväxttakterna har saktat in och framöver väntas en långsammare utveckling i svensk BNP. Tillsammans med en svagare utrikeshandel är det främst bostadsinvesteringarna som tynger tillväxten. Bland hushållen har förtroendet sjunkit men konsumtionen väntas trots detta bidra positivt till tillväxten framöver. De fortsatt mycket låga räntorna gör att hushållen förmår öka sin konsumtion också de närmaste åren. Trots sämre utsikter för den globala ekonomin och ökande risker för en sämre utveckling i Sverige kommer Riksbanken att gå vidare med sin kommunicerade plan på ytterligare en höjning av reporäntan. Till följd av lågt inflationstryck och svagare konjunktur bedöms därefter räntan ligga orörd på låg nivå under hela prognosperioden.

Arbetslösheten har börjat stiga till följd av att konjunkturen har börjat mattas av. Detta blir särskilt problematiskt för de grupper som redan idag har ett svagt fotfäste på arbetsmarknaden. Det är stora skillnader på sysselsättningsgrad och arbetslöshetsnivåer mellan inrikes och utrikes födda. Till viss del mildras företagens svårigheter att hitta personal av konjunkturnedgången men i många bristyrken kvarstår rekryteringsproblemen. De svala konjunkturutsikterna framöver gör att arbetslösheten stiger från dagens nivåer, om än inte lika snabbt som sensommarmånaderna indikerade.

I denna konjunkturrapport presenteras tre kortare fördjupningsrutor. Den första diskuterar ingångsvärden inför avtalsrörelsen 2020 utifrån begreppen internationell konkurrenskraft och lägstalöner. Den andra redogör för förskjutningen av bankfinansiering mot företag som har fastigheter som tillgångar. Rapporten avslutas med en regional fördjupning om exportberoendet ute i Sveriges regioner.

Nyckeltal

Årlig procentuell förändring om inte annat anges (föregående prognos inom parentes)

	2018	2019	2020	2021
BNP	2,3 (2,3)	1,1 (1,4)	1,0 (1,5)	1,3
Produktivitet i näringslivet ¹	0,4 (0,5)	0,8 (0,3)	0,8 (0,6)	0,8
Timmar ¹	2,4 (2,4)	0,9 (1,4)	0,1 (0,7)	0,7
Sysselsättning	1,8 (1,8)	0,3 (1,3)	-0,2 (0,8)	0,5
Arbetslöshet ^{2,3}	6,3 (6,3)	6,7 (6,2)	7,3 (6,4)	7,3
KPIF ²	2,1 (2,1)	1,7 (1,8)	1,6 (1,6)	1,6
Reporänta ^{2,4}	-0,5 (-0,5)	-0,2 (-0,2)	0,0 (0,1)	0,0

Anm: ¹ Kalenderkorrigerad, ² årsgenomsnitt, ³ procentuell andel av arbetskraften, 15-74 år, ⁴ procent.
Källor: Macrobond, Riksbanken, SCB och Svenskt Näringsliv.

Internationell ekonomi

Den globala ekonomin växer allt långsammare. Det är främst tillverkningsindustrin som tynger tillväxtsiffrorna, både i de avancerade ekonomierna och i tillväxtländerna (se diagram 1). Framtidsutsikterna för den globala industriproduktionen ser också dystra ut. Framåtblickande indikatorer har sjunkit, vilket gör att den globala industrikonjunkturen bedöms förvärras ytterligare i närtid.

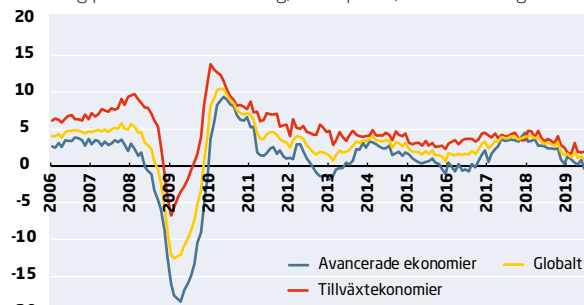
Det senaste året har tillväxten i den internationella handeln varit mycket trög. Handelsflödena har påverkats negativt av en svagare global efterfrågan och att en del tullar och tariffer utökats. Den pågående handelskonflikten mellan USA och Kina har bidragit till en protektionistisk ton i delar av världen som har gjort att global handel har tyngts (se diagram 2). Att den internationella handeln växer långsammare har också att göra med strukturella faktorer. En något långsammare globaliseringstakt och det faktum att fler företag flyttar hem produktion och tillverkning när arbetskraftskostnaderna stiger i exempelvis Kina gör att global handel växer långsammare än innan finanskrisen.

Prognoserna för världsekonomin har reviderats ned. Från att för två år sedan ha konstaterat att den globala ekonomin var i en konjunkturuppgång med ökande tillväxttakter i 75 procent av världen gör nu Internationella Valutafonden (IMF) bedömningen att vi står inför en synkroniserad avmattning med en långsammare tillväxt under 2019 i 90 procent av världen. Konjunkturbilden har därmed förändrats betydligt.

Den amerikanska ekonomin har varit stark en längre tid med en mycket låg arbetslöshet. Till stor del har finans- och penningpolitiken tidigare understött konjunkturutvecklingen med sänkta skatter och låga räntor. De amerikanska hushållen är fortsatt starka vilket syns i indikatorer på hushållens förtroende inför framtiden. Det är också konsumtionsutvecklingen som har varit den främsta bidragande orsaken till den senaste tidens goda kvartalstillväxt i BNP. Framöver bidrar dock en svagare omvärldskonjunktur till en lägre efterfrågetillväxt på investeringsvaror som gör att främst tillverkningsindustrin mattas av. Detta syns redan i tillväxtsiffrorna där näringslivets investeringar har börjat sjunka. En försämrad framtidstro syns i sjunkande siffror för inköpschefsindex inom tillverkningsindustrin som nu i likhet med många andra avancerade ekonomier har fallit under 50-nivån som man brukar förknippa med tillväxt. Den oroligare omvärlden och det försämrade klimatet inom tillverkningsindustrin har gjort att den amerikanska centralbanken redan har sänkt styrräntan tre gånger och signalerat ytterligare sänkningar om ekonomin mattas av framöver (se kapitlet om finansmarknader nedan). Det finns en del fallhöjd i de amerikanska räntorna då centralbanken hann höja flera gånger innan den senaste tidens försämrade globala tillväxtutsikter. Lägre räntor framöver kommer att understödja den amerikanska konjunkturutvecklingen och mildra tillväxtfallet kommande år. Sammantaget kommer tillväxten trots allt att mattas av och amerikansk BNP väntas växa med 2,4 procent 2019 och ca 2 procent 2020–2021 (se tabell 1).

DIAGRAM 1: Global industriproduktion

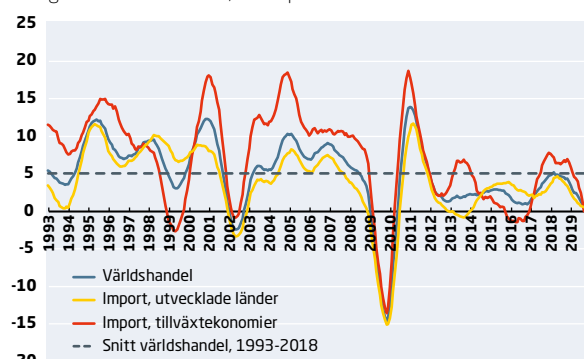
Årlig procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerad

Källa: CPB World Trade Monitor.

DIAGRAM 2: Global handel

Årlig procentuell förändring, månadsdata, 12 månaders glidande medelvärde, fasta priser

Källa: CPB World Trade Monitor.

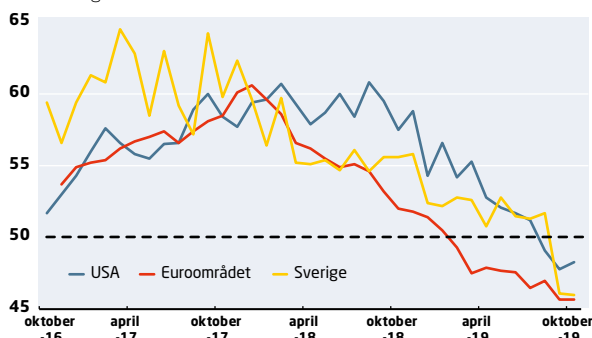
TABELL 1: BNP i omvärlden

Årlig procentuell förändring, fasta priser

	2018	2019	2020	2021
Norge	1,6	1,2	1,8	1,9
Danmark	1,5	1,8	1,6	1,7
Finland	1,7	1,2	1,3	1,5
Tyskland	1,5	0,5	0,8	1,2
Euroområdet	1,9	1,1	0,9	1,3
Storbritannien	1,4	1,2	0,9	1,3
USA	2,9	2,4	1,9	2,0
Kina	6,7	6,2	6,0	5,9

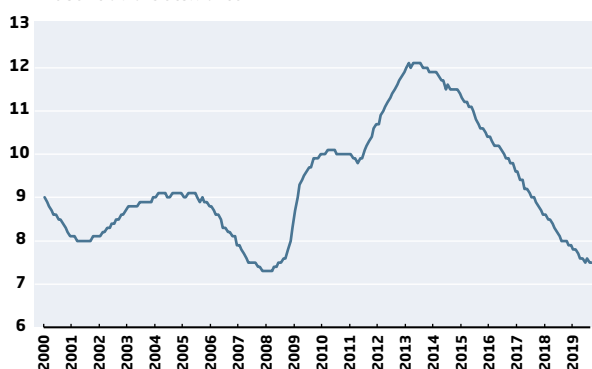
Källor: Macrobond och Svenskt Näringsliv.

DIAGRAM 3: Inköpschefsindex tillverkningsindustrin
Säsongrensad månadsdata

Källa: Macrobond.

DIAGRAM 4: Arbetslöshet i euroområdet
Procent av arbetskraften

Källa: Eurostat.

Euroområdet har drabbats negativt av den senaste tidens handelsoro. Tillväxten har varit svag i Tyskland till följd av den globala efterfrågeinbromsningen och den avstannande handelstillväxten. Detta har slagit särskilt hårt mot industriproduktionen som försörjer delar av världen med insats- och investeringsvaror. Samtidigt som stora delar av euroområdet med Tyskland i spetsen har konjunkturella problem, brottas bl.a. Italien med problem av svag tillväxt av mer strukturell karaktär. Det är främst dessa länder som har tyngt euroområdets tillväxt under det första halvåret. Framtidsutsikterna för euroområdet ser för närvarande dystra ut. Förtroendeindikatorer i företagssektorn har sjunkit och i tillverkningsindustrin är inköpschefsindex lägre än på mycket länge, vilket indikerar lägre tillväxt framöver (se diagram 3). Det är främst tyska inköpschefer som uppvisar dystra framtidsutsikter. Eftersom Tysklands BNP utgör en knapp tredjedel av hela euroområdets blir tysk tillväxt avgörande för hur hela euroområdet kommer att utvecklas under 2020–2021. Trots många osäkerhetsfaktorer om den framtida utvecklingen gör de senaste årens förbättrade arbetsmarknadsläge och de fortsatt låga räntorna att nedgången i tillväxttakten kommer att stanna av. Dessutom kan en del ekonomier understödja tillväxten med hjälp av finanspolitiken om deras

ekonomier drabbas hårt av konjunkturedgången framöver. Trenden med sjunkande arbetslöshet som euroområdet har upplevt sedan 2013 kommer dock att brytas när konjunkturavmattningen gör att företag tvingas friställa personal (se diagram 4). Arbetslösheten bedöms däremot inte öka till de mycket höga nivåerna under tidigare år. Sammantaget bedöms tillväxten i Europa ha toppat 2017 och sedan dess har utvecklingen varit svagare. Framöver väntas den långsammare tillväxttakten fortsätta och euroområdet kommer att växa med 1,1 procent 2019, 0,9 procent 2020 och 1,3 procent 2021 (se tabell 1). Dessa tillväxtsiffror grundar sig dock på att handelskonflikter mellan USA och Europa inte trappas upp och att tariffer och tullar blir på relativt låga nivåer.

När kommer Storbritannien att lämna EU? Under vilka former? Möjligtvis har vi fått klarhet i detta när denna konjunkturprognos släpps men det står klart att osäkerheten kring brexit har påverkat företag och hushåll inte bara i Storbritannien utan även i stora delar av Europa. Osäkerhet är aldrig bra för företags investeringsbeslut och hur Storbritannien och EU än väljer att gå skilda vägar så kommer en stor osäkerhet att kvarstå över vilka effekterna blir framöver. Det kommer dröja länge innan investeringarna i den brittiska ekonomin på allvar kommer igång. Det är istället konsumtionen, stärkt av en fortsatt mycket låg arbetslöshet, som bidrar till att hålla uppe tillväxttakten i Storbritannien. BNP-tillväxten bedöms bli ca 1 procent per år under prognosperioden men osäkerheten är stor om hur effekterna av brexit slår på den ekonomiska aktiviteten framöver.

Kina är mitt inne i sin omvandling från en investerings- och exportdriven tillväxt till mer av inhemskt genererad tillväxt. Detta har inneburit en nedväxling i BNP-tillväxten under senare år (se tabell 1). I kraft av att Kina numera är en mycket större ekonomi än tidigare lämnar kinesisk tillväxt större bidrag till den globala tillväxten än tidigare, trots att tillväxttakten är halverad jämfört med åren före finanskrisen. När nu världshandeln har utvecklats svagt och att tullarna på kinesisk export till USA är högre hämmas den kinesiska tillväxten ytterligare. Då mycket i den kinesiska ekonomin fortfarande är centralstyrt sitter Kina på många instrument för att påverka ekonomin i den riktning som man önskar. Exempelvis har Kina låtit sin valuta försvagas för att motverka de negativa effekterna av tullar på kinesisk export. Man implementerar också infrastruktursatsningar och kan styra penningpolitik och kreditgivning för att nå sina tillväxtmål på 6,0–6,5 procent. Detta för dock med sig problem i branscher med överkapacitet och kan spä på redan existerande obalanser i den kinesiska ekonomin. Tillsammans med osäkerheten kring hur handelskonflikten utvecklar sig medför detta en ökad risk på lite längre sikt (se osäkerhetsavsnittet nedan).

Sammantaget står vi inför en global avmattning. Tillväxten bromsar in i större delen av världen. För svenskt vidkommande är de svagare tillväxtutsikterna i Europa och främst Tyskland oroväckande då Sverige, via sin export, är beroende av att den tyska industrin utvecklas väl. Det råder för närvarande stor osäkerhet om hur länge och hur djupt den globala konjunkturen kommer att sjunka. Prognoserna för den globala ekonomin är betingade på att osäkerhetsfaktorerna beskrivna nedan inte realiseras, vilket med andra ord innebär att de globala handelshindren inte ökar nämnvärt.

Större osäkerhet än vanligt i den globala ekonomin

Till viss del påverkar psykologiska faktorer ett konjunkturförlopp. Det finns flera osäkerhetsfaktorer som redan idag dämpar den ekonomiska aktiviteten i många av världens regioner. Framöver kan flera av dessa risker komma att påverka den ekonomiska utvecklingen i ökande utsträckning. Många av nedåtriskerna är av politisk karaktär och osäkerheterna om hur de påverkar realekonomin är hög.

Brexit och hur möjligheterna för Storbritannien ser ut efter ett utträde har diskuterats flitigt sedan folkomröstningen. Det har stundtals varit intensiva förhandlingar dels mellan EU och Storbritannien, dels internt i det brittiska parlamentet. Ännu har det inte skapats klarhet i hur och när ett brittiskt utträde kommer att se ut. Det är därmed fortsatt en relativt stor osäkerhet som ligger framför oss. Hur hård eller mjuk brexit blir påverkar den ekonomiska och politiska utvecklingen i Europa och Storbritannien under lång tid framöver. Om det blir en avtalslös brexit kommer troligtvis transporterna genom Calais och in i EU att bli mycket långsamma i och med ett kraftigt förändrat tullförfarande jämfört med nuläget. Sådana handelshinder bedöms påverka den ekonomiska utvecklingen på bägge sidor om Engelska kanalen negativt. Då Sverige har en omfattande handel med Storbritannien kan förändrade handelsrelationer påverka vår utrikeshandel negativt, framför allt på kort sikt. Hur väl förberedda våra svenska företag är för dessa förändringar påverkar sannolikt de omedelbara effekterna på omsättning och tillväxt framöver.

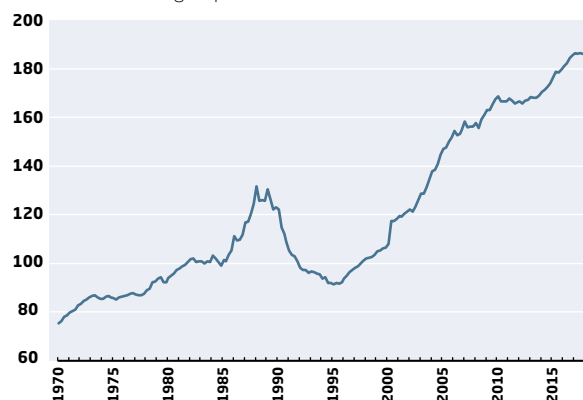
Det är inte bara brexit som kan vara problematiskt för EU framöver. Den stora migrationen till EU under 2015 tydliggjorde problem hur EU-länderna sinsemellan gemensamt löser kommande flyktingvågor till Europa. Det är mycket troligt att människor på flykt i framtiden också kommer att söka sig till Europas länder vilket ånyo kommer sätta samarbetsförmågan inom EU på prov. EU:s yttre gräns mot Turkiet är ett exempel på område som har stor påverkan på vilka migrationsströmmar som kan tänkas komma till EU i framtiden. Det finns stor risk att kommande migrationsströmmar kan påverka och sätta det politiska samarbetet inom EU på prov igen.

De protektionistiska inslagen i den amerikanska handelspolitiken har redan påverkat världshandeln negativt. Än så länge är det huvudsakligen en bilateral handelskonflikt mellan USA och Kina. En del ökade tullar och tariffer har införts. Detta har dels direkta effekter på möjligheterna att handla med varandra, dels mer indirekta effekter på sentimentet och inställningen till global handel. Om de protektionistiska inslagen i den globala handeln ökar ytterligare påverkas förutsättningarna för ekonomisk tillväxt i många länder. Än så länge är vi långt ifrån regelrätta handelskrig men osäkerheten om den framtida globala handelspolitiken bedöms ändå vara betydande. Det är särskilt problematiskt för mindre länder utan stora hemmamarknader.

Den globala konjunkturen kommer befinna sig i en avmattningsfas under det kommande året. Sämre konjunktur brukar mötas med expansiv finans- och penningpolitik. Utrymmet denna konjunkturbedgång är däremot mer begränsat än vid tidigare konjunkturbedgångar.

DIAGRAM 5: Hushållens skulder

Procent av årlig disponibel inkomst

Anm: Hushållens totala skulder som andel av deras disponibla inkomster summerade över de senaste fyra kvartalen.

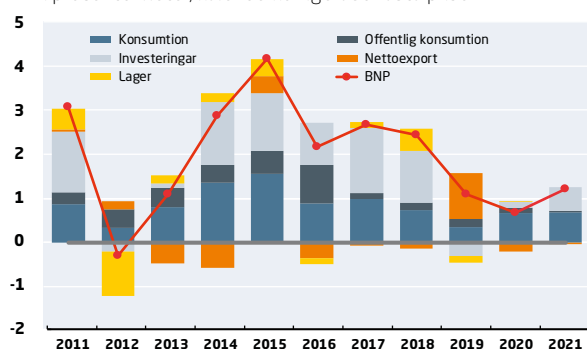
Källa: Riksbanken.

De offentliga skulderna är på många håll i världen höga. Detta innebär att utrymmet för expansiv finanspolitik är begränsat. Om konjunkturavmattningen blir allvarligare än vad som bedöms riskerar därför nedgången att bli mer utdragen och djupare än om de statsfinansiella musklerna i många ekonomier skulle varit större. I många avancerade ekonomier är dessutom penningpolitiken i utgångsläget expansiv, dvs. räntan har inte höjts lika mycket som brukligt under de senaste åren av bättre konjunktur. Den förestående konjunkturbedgången kan därmed bli svårare att möta med stimulerande räntepolitik jämfört med vad som har varit fallet historiskt. Sammantaget utgör det mindre finans- och/eller penningpolitiska utrymmet en begränsning för stabiliseringspolitiken de kommande åren.

Många länder har höga offentliga skulder. Sverige är inte ett av dessa länder. Däremot är skulderna i den svenska hushållssektorn höga ur ett internationellt perspektiv. Att hushållens skulder har ökat är delvis ett resultat av en dysfunktionell bostadsmarknad som har bidragit till höga prisökningar i bostadssektorn över tid (se diagram 5). Bostadspriserna har nu stabiliserats men den höga skuldsättningen kan i en kommande konjunkturbedgång fortfarande innebära problem för en del hushåll. En minskad konsumtion kan då innebära en förstärkt nedgång i aggregerad BNP och en djupare lågkonjunktur i Sverige.

DIAGRAM 6: BNP-bidrag

Årlig procentuell förändring av BNP, respektive bidrag i procentenheter, kalenderkorrigerade fasta priser

Källor: SCB och Svenskt Näringsliv.

BNP och efterfrågan

Hösten har kommit och med den även bekräftelsen av en tydlig avmattning i både omvärlden och svensk ekonomi. Tillväxten har saktat in, arbetsmarknaden har kylts av och förtroendet har minskat både på företags- och hushållssidan. Avmattningen kan betraktas som normal efter flera år med högkonjunktur, men det finns olika faktorer som bidrar till ett brantare fall i tillväxttakterna. Oron kring Brexit och emellanåt hårdare handelskrigsvindar kan sätta sina spår på hur djupt nedgången i tillväxten blir.

Första halvåret 2019 växte BNP marginellt, med 0,1 procent i kvartals-takter båda kvartal. Den starka avslutningen på 2018 får dock positiva effekter på helårssiffran för 2019. Som förväntat lämnade investeringarna negativa bidrag till tillväxten, med fallande investeringsnivåer både inom varu- och tjänstebranscher. Bostadsinvesteringarna var en stark tillväxtmotor för svensk ekonomi under högkonjunkturåren, där framför allt nybyggandet växte snabbt. Bostadsinvesteringarna har nu bromsat in, som en följd av en svagare prisutveckling och skärpta amorteringskrav. Hushållens konsumtion höll upp tillväxten under andra kvartalet, med stöd från en stark arbetsmarknad. Efterfrågan på svenska exportvaror, som mest består av insats- och investeringsvaror, har minskat och exporten har haft en måttlig utveckling hittills under året.

Konjunkturavmattningen inleddes under fjolåret (se diagram 6 och tabell 2), men inbromsningen i BNP-tillväxten är att betrakta som normal efter flera år med hög tillväxt. De flesta framåtblickande indikatorerna har under 2019 sjunkit, flertalet dock från höga nivåer men riktningen pekar fortsatt nedåt. Det är inget isolerat fenomen med sjunkande framtidstro i Sverige. En liknande utveckling syns bl.a. i flertalet EU-länder.

TABELL 2: Försörjningsbalans

Årlig procentuell förändring, fasta priser

	2017	2018	2019	2020	2021
BNP	2,4	2,3	1,1	1,0	1,3
BNP, kalenderkorrigerad	2,7	2,4	1,1	0,7	1,2
Hushållens konsumtion	2,1	1,6	0,7	1,6	1,6
Offentlig konsumtion	0,1	0,4	0,7	0,8	0,3
Fasta bruttoinvesteringar	5,6	4,6	-1,2	0,9	2,2
Export	4,3	3,1	3,8	1,4	2,8
Import	4,8	3,6	1,6	1,9	3,1

Källor: SCB och Svenskt Näringsliv.

Medan omvärldsefterfrågan fortsätter att svalna något under prognosåren, bidrar en fortsatt svag krona i viss mån till att exporten fortsätter att växa, om än i betydligt långsammare takt än tidigare. Under de kommande åren kommer hushållens konsumtion att växa i måttlig takt när arbetsmarknaden utvecklas svagare. Trots detta bidrar konsumtionen fortsatt positivt till tillväxten i svensk ekonomi. Inom industrin har kapacitetsutnyttjandet varit högt under de senaste åren. Det osäkrare omvärldsläget gör dock att företagen skjuter på nya investeringar och investeringstillväxten bedöms bli negativ under kommande år. De flesta investeringar som planeras är inte för att höja kapaciteten utan snarare för att effektivisera produktionsprocesserna och minimera flaskhalsar. När vi går in i 2021 kommer tillväxttakterna långsamt att börja normaliseras främst till följd av stimulanser från centralbanker som bidrar till återhämtning i den globala ekonomin. I Sverige kommer bostadsinvesteringarna återigen att börja växa, om än betydligt långsammare än under de tidigare högkonjunkturåren. Detta bidrar till något högre BNP-tillväxt 2021.

Sammanfattningsvis bedöms BNP-tillväxten bli 1,1 procent 2019, 1,0 procent 2020 och 1,3 procent 2021 (se diagram 6 och tabell 2). En annan dimension av tillväxten belyses när man analyserar utvecklingen av BNP per capita. Under prognosåren förväntas befolkningen växa snabbt medan BNP-tillväxten planar ut. Således blir tillväxttakten av BNP per capita betydligt svagare samtliga prognosår än det historiska genomsnittet 2010–2018 (se diagram 7).

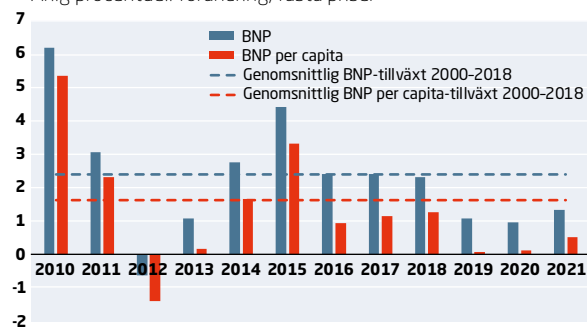
Lägre omvärldsefterfrågan sätter spår i svagare svensk exporttillväxt

De senaste sju åren har den svenska exportmarknaden för varor och tjänster växt i lägre takt än på 1990- och 2000-talen. Svensk export har ökat ännu långsammare. Utifrån detta perspektiv har Sverige tappat marknadsandelar på våra exportmarknader, trots de senaste årens försvagning av växelkursen.

Avmattningen i världshandelstillväxten började redan 2018 (se diagram 2). Under 2019 var tillväxten tydligt dämpad, och t.o.m. negativ under några månader. Av tradition brukar svensk varuexport, som har en stor andel insats- och investeringsvaror, växa starkt i tider av globala konjunkturuppgångar. Men eftersom omvärlden och i synnerhet Europa (som är Sveriges största exportpartner) har gått in i en avmattningsfas (se avsnittet Internationell ekonomi), har även efterfrågan på svensk export dämpats och den bedöms vara låg även framöver. Exportmarknadstillväxten, som sammanfattar importefterfrågan i de länder Sverige handlar mest med, dämpas till historiskt relativt låga takter. Indikatorer för svensk exportordergång visar tydligt nedgången (se diagram 8). Till viss del dämpar den svaga kronan effekterna av avmattningen i efterfrågan. Kronan väntas förbli svag under hela prognosperioden. En svag krona gynnar många av våra exporterande företag även om länken mellan kronkurs och exportframgångar blivit mindre tydlig i och med alltmer integrerade värdekedjor.¹

DIAGRAM 7: BNP per capita

Årlig procentuell förändring, fasta priser

Källor: SCB och Svenskt Näringsliv.

DIAGRAM 8: Ordergång tillverkningsindustri

Kvartalsdata, netttotal

Källa: Konjunkturinstitutet.

¹ Se fördjupningsrutan om kronan i vårens konjunkturrapport från Svenskt Näringsliv, april 2019.

DIAGRAM 9: Nettoexportens bidrag till BNP

Bidrag till BNP-tillväxten i procentenheter respektive procentuell andel av BNP

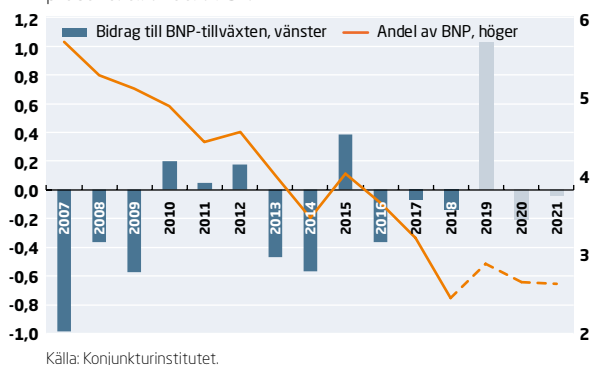

DIAGRAM 10: Konsumentförtroende

Normaliserade netttotal

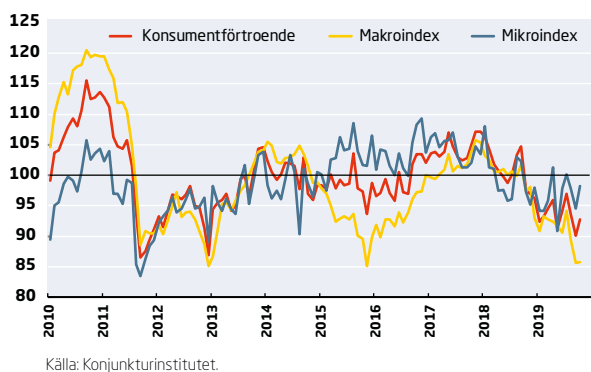
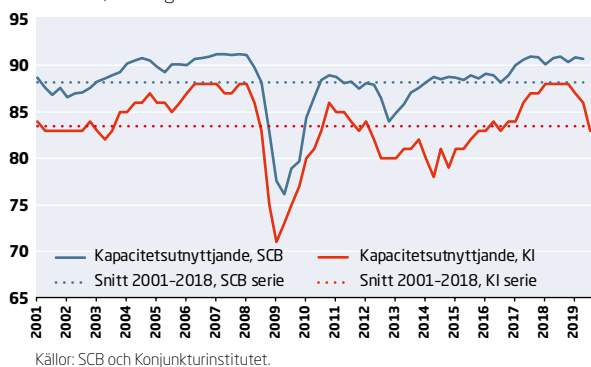

DIAGRAM 11: Kapacitetsutnyttjande inom tillverkningsindustrin

Procent, säsongrensad

Sammanfattningsvis drivs konjunkturavmattningen i svensk ekonomi främst av externa faktorer på globala marknader. En svagare omvärlds-konjunktur leder till lägre tillväxt för svensk utrikeshandel. Den totala exporten ökar med 3,8 procent 2019; 1,4 procent 2020 och 2,8 procent 2021 (se tabell 2).

Idag är export och import tätt sammanlänkade, framför allt för varor. För att kunna exportera behöver flertalet exporterande företag importera insatsvaror till sin produktion. Ett allt högre importinnehåll i konsumtionen och investeringarna gör att importen i ökande grad drivs av övriga BNP-komponenter. Under 2019 växer importen i låg takt, pga. bland annat dämpade investeringar, vilket lyfter BNP-utvecklingen.² Bedömningen är att svensk import kommer att öka med 1,6 procent 2019, 1,9 procent 2020 och 3,1 procent 2021 (se tabell 2). Därmed kommer nettoexporten bidra positivt till tillväxten 2019, negativt 2020 och lämna ett neutralt bidrag 2021 (se diagram 9).

Privat konsumtion påverkas av lägre framtidstro bland hushållen

De senaste kvartalen har hushållens konsumtionsstillväxt varit hoppig, med ett starkt andra kvartalsutfall efter en negativ utveckling under årets första kvartal. Hushållen har gynnats av en låg arbetslöshet. När utvecklingen på arbetsmarknaden försämrats håller konsumenterna mer i plånboken, och ökar sitt redan höga sparande. Därför förväntas konsumtionen utvecklas i en måttlig takt framöver och långsammare än den historiska genomsnittliga tillväxttakten.

Månadsindikatorer såsom detaljhandelsindex och hushållens konsumtionsindikator har varit på normala nivåer under de senaste månaderna. På kort sikt kommer därför konsumtionen förmodligen utvecklas i en relativt god takt. Bilkonsumtionen tar igen tappet från förra året men givet konjunkturläget kommer hushållen inte prioritera lyxkonsumtion (som bilköp är att betrakta) på kort sikt.

När det gäller konsumentförtroendet bland svenska hushåll så har det fallit sedan 2018. Det befinner sig nu betydligt under sitt historiska genomsnitt (se diagram 10). Konsumenterna är mer oroad över den svenska ekonomin än över den egna, med en ganska dyster syn på arbetsmarknadens utveckling framöver. Övriga grundförutsättningar för konsumtionsutvecklingen är fortfarande positiva. Räntorna fortsätter att vara väldigt låga under prognoshorisonten och de senaste årens osäkerhet på bostadsmarknaden har bidragit till ökat sparande. Den lägre framtidstron kommer dock att ge effekt på konsumtionen under prognosperioden som kommer att växa mer måttligt än under tidigare år. Hushållens konsumtion bedöms öka med 0,7 procent 2019; 1,6 procent 2020 och 1,6 procent 2021 (se tabell 2). Trots en lägre tillväxttakt än tidigare kommer därmed hushållens konsumtion att bidra mest till BNP-tillväxten under prognosåren.

Investeringarna vänder ned

Industrins kapacitetsutnyttjande är fortfarande högt (se diagram 11) men enligt KI:s indikator har det redan börjat gå ned. Företagen skjuter nya stora investeringsprojekt på framtiden när konjunkturen vänder. Samma bild målas upp i svaren i Svenskt Näringslivs företagarpåpanel, där

² Det är nettot av export minus import som läggs till BNP. Av denna anledning leder en högre importutveckling, allt annat lika, till en lägre BNP-utveckling.

företagens investeringsutsikter de kommande 6 månader ligger under ett historiskt snitt. Även SCB:s investeringsenkät visar en tydligt lägre investeringsnivå 2019 än 2018 inom tillverkningsindustrin. Investeringsutfallet under de första två kvartalen i år bekräftar samma bild (se diagram 12). Förutsättningarna för att investera kommer att finnas när också företagens framtidsförväntningar återigen blir tillräckligt goda. Dessutom kommer räntorna förbli låga under lång tid framöver. Trots låga räntor skiljer sig dock förutsättningarna att få bankfinansiering ganska mycket mellan olika branscher (se fördjupningen Svårigheter att få banklån ett allt viktigare tillväxthinder).

Under högkonjunkturen bidrog bostadsinvesteringarna starkt till tillväxten. Bostadsinvesteringarna var särskilt höga fram till hösten 2017, när bostadspriserna började falla och inbromsningen i bostadsproduktionen inleddes. Den senaste tiden har priserna stabiliserats (se diagram 13). Antalet påbörjade nya lägenheter har minskat jämfört med toppen 2017, men nivån är relativt hög (se diagram 14). Nivån är dock fortfarande otillräcklig och det kommer finnas ett fortsatt stort behov av bostäder, allra helst med tanke på den höga befolkningstillväxten och den stora bostadsbristen på många håll i Sverige.

Sammantaget bedöms de fasta bruttoinvesteringarna falla med 1,2 procent under 2019, förbli på en nästan konstant nivå under 2020, för att sedan öka med 2,1 procent under 2021. Investeringsandelen kommer därmed att sjunka under prognoshorisonten (se diagram 15).

Demografiskt betingade kostnadsökningar påverkar framtida offentlig konsumtion

Under åren med hög migration till Sverige växte framför allt den statliga offentliga konsumtionen kraftigt. Flyktinginvandringen har minskat sedan dess, vilket bidrog till att tillväxttakten i den offentliga konsumtionen minskade markant åren därefter (se diagram 6). Framöver kommer en stor del av utgifterna kopplade till integreringen av nyanlända att hamna i kommunsektorn. I denna sektor finns dessutom ett underliggande tryck uppåt på utgifterna till följd av den demografiska utvecklingen med en åldrande befolkning och fler yngre. Detta bidrar till en högre efterfrågan på välfärdstjänster såsom skola, sjukvård och äldreomsorg. De demografiska utmaningarna kommer dock få störst genomslag på kommunal konsumtion bortom prognoshorisonten. Om inte produktiviteten i sektorn kan öka kommer utgiftshöjningarna vara oundvikliga om välfärdsåtgärderna ska kunna bibehållas framöver. Sammantaget bedöms ökningstakten för den offentliga konsumtionen bli 0,7 procent 2019; 0,8 procent 2020 och 0,3 procent 2021.

DIAGRAM 12: Företagarpanelen; investeringsförväntningar på 6 månaders sikt

Normaliserade netttotal, kvartalsdata

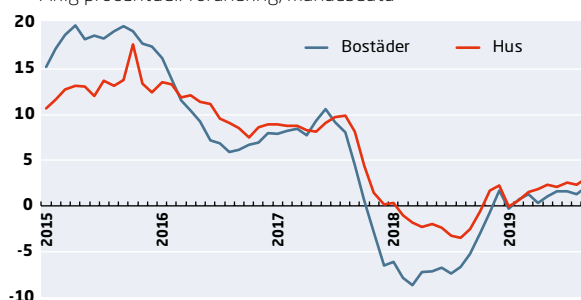

Anm: Normaliseringen av netttotalen (andel högre-andel lägre) innebär att de är uttryckta som avvikelser från medelvärdet i termer av antal standardavvikelser. Ett positivt värde tyder på en starkare tillväxt än det historiska genomsnittet medan ett negativt värde indikerar en svagare tillväxt.

Källa: Svenskt Näringslivs företagarpanel.

DIAGRAM 13: Bostadspriser

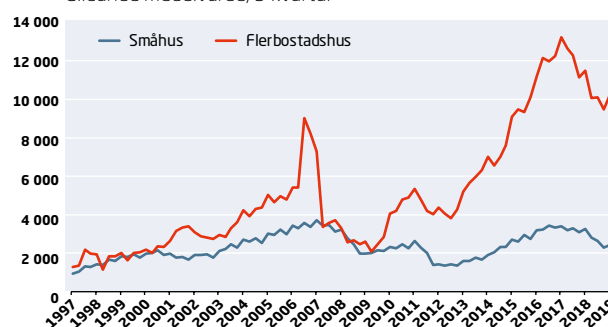
Årlig procentuell förändring, månadsdata

Källa: Valueguard Sweden.

DIAGRAM 14: Antal påbörjade lägenheter

Glidande medelvärde, 3 kvartal

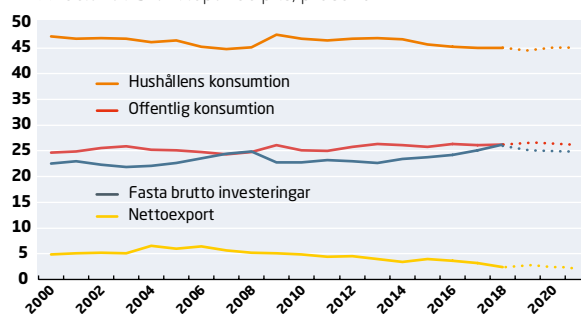

Anm: De sista 4 kvartalen är uppräknade med den genomsnittliga underskattningen de senaste åren.

Källor: SCB och Macrobond.

DIAGRAM 15: BNP-andelar

Andelar av BNP i löpande pris, procent

Källor: SCB och Svenskt Näringsliv.

Produktion, arbetade timmar och produktivitet

DIAGRAM 16: Näringslivets produktion

Indexerade serier 2008q2 = 100, säsongrensade kvartalsvärden

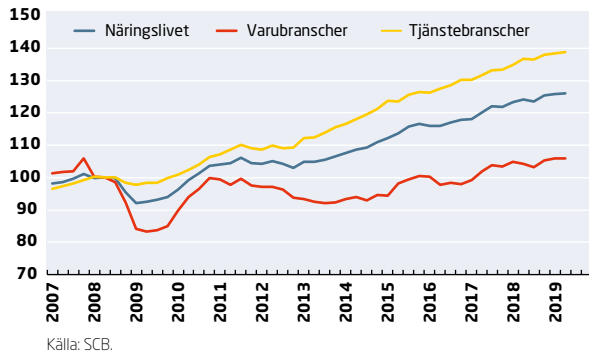
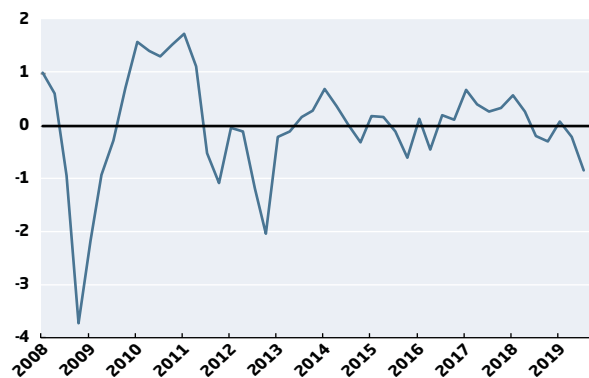

DIAGRAM 17: Företagarpanelen, produktionsförväntningar på 6 månaders sikt

Normaliserade netttotal

Anm: Normaliseringen av netttotalen (andel högre-andel lägre) innebär att de är uttryckta som avvikelse från medelvärdet i termer av antal standardavvikelser. Ett positivt värde tyder på en starkare tillväxt än det historiska genomsnittet medan ett negativt värde indikerar en svagare tillväxt.

Källa: Svenskt Näringslivs företagarpanel.

Sedan finanskrisen har tjänsteproduktionen varit dragloket för näringslivets samlade produktion (se diagram 16). De senaste två åren har även varuproduktionen blivit starkare. Men den traditionella sektorsuppdelningen i varuproduktion och tjänsteproduktion är inte längre rättvisande alla gånger. Gränsen mellan vad som är att betrakta som ett tillverkande respektive serviceinriktat företag är idag svårare att dra än tidigare. Det har till och med gått så långt att företag som tidigare definierades som tillverkande företag blivit så "tjänstefierade" att de numera definieras som tjänsteföretag. Ericsson, som numera räknas som tjänsteföretag, är ett exempel på detta. Uppdelningen av ekonomin i varuproducenter och tjänsteproducenter tjänar därför ett mindre syfte än tidigare. Därför delas inte näringslivet upp i tjänste- respektive varuproducerande delar i den fortsatta beskrivningen av produktion, arbetade timmar och produktivitetens utveckling.

Framtidsutsikterna för tillverkningsindustrin har försämrats i takt med att den internationella konjunkturen har börjat mattas av. Konjunkturinstitutets konfidensindikator för tillverkningsindustrin har sjunkit och ligger nu under det historiska genomsnittet. Fallet har varit ganska brant sedan ett år tillbaka. Företagens produktionsplaner har sjunkit efter att ha legat på väldigt höga nivåer. Bilden hänger ihop med minskad ordergång, särskilt från exportmarknaden. Även hemmamarknadens ordergång har mattats av. Den globala konjunkturavmattningen sätter sina tydliga spår i att företagen nu anger otillräcklig efterfrågan som är det främsta produktionshindret.

Svenskt Näringslivs företagarpanel för tredje kvartalet 2019 visar samma utveckling som i Konjunkturinstitutets barometer med lägre förväntningar om framtida produktionstillväxt under året (se diagram 17).³ Även produktionsdelindex inom inköpschefsindex (PMI) har minskat. Planerad produktion visar även där en nedåtgående trend även om nivån fortfarande är över 50-strecket, vilket är att betrakta som gränsen för tillväxt. En annan faktor som kommer att fortsätta bidra till dämpad produktion är de höga bristtal och de stora rekryteringsproblem som många företag redan idag upplever. Till stor del kommer dessa att kvarstå oavsett konjunkturläge då de i hög utsträckning är strukturellt betingade.

Byggandet, framförallt bostadsbyggandet, bidrog starkt till näringslivets produktion fram till 2017. Fr.o.m. 2018 har denna sektor vuxit långsammare då bostadsbyggandet har bromsat in. Svårigheter att sälja nyproducerade lägenheter till följd av utlåningstak, amorteringskrav, vikande bostadspriser och stor utbudsökning har gjort att produktionen inom bostadssektorn har vänt ned. Antalet påbörjade lägenheter blir mindre under prognosåren än tidigare och därmed blir bostadsproduktionen lägre. Däremot fortsätter andra typer av byggproduktion, som till exempel byggandet av olika anläggningar, att bidra positivt till näringslivets totala produktion.

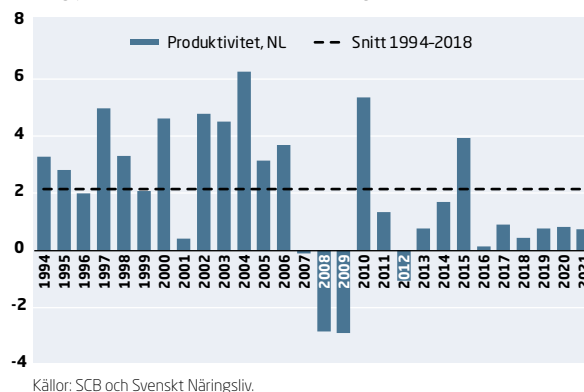
³ De regionala skillnaderna i produktionsutsikter för kommande kvartal varierar dock (se avsnittet "Regional ekonomi").

Tillsammans med den svagare omvärldskonjunkturen pekar således främst industrindikatorer på en ordentlig avmattning i näringslivets produktion under de kommande kvartalen, med tillväxttakter som ligger nära noll. Sammantaget bedöms näringslivets produktion växa med 1,3 procent 2019, 0,6 procent 2020 och 1,1 procent 2021 (se tabell 3).

Den skattefinansierade produktionen som utförs i offentlig regi och av privata välfärdsföretag motsvarar sammantaget den offentliga konsumtionen. Framöver väntas den offentliga produktionen främst öka både i staten och i kommunal sektor bl.a. till följd av ett ökat demografiskt tryck.

De arbetade timmarna i svensk ekonomi kommer dels från offentliga myndigheter, dels från näringslivet. De senare är mer konjunkturkänsliga och brukar variera mer över konjunkturcykeln.⁴ Under det första halvåret i år växte timmarna långsammare i näringslivet än i den offentliga sektorn. Detta är delvis en reaktion på sämre konjunkturutsikter och den förhållandevis låga timtillväxten i näringslivet är också att vänta under prognosperioden. För näringslivet bedöms timmarna växa långsammare i år och t.o.m. sjunka under nästa år. Detta konjunkturförlopp följer andra arbetsmarknadsvariabler som indikerar sjunkande sysselsättning och stigande arbetslöshet under 2020 (se arbetsmarknadsavsnittet för mer information). Inom offentlig sektor gör det stora behovet av kommunala välfärdstjänster att de offentliga timmarna ökar också under kommande år. Sammantaget leder detta till att timtillväxten i svensk ekonomi blir låg och de arbetade timmarna kommer i stor utsträckning drivas av offentlig sektor under prognosåren 2019–2021 (se tabell 3).

DIAGRAM 18: Produktivitet i näringslivet
Årlig procentuell tillväxt, kalenderkorrigerad

Produktivitetstillväxten har varit svag under en lång tid. Till viss del har effekterna av finanskrisen påverkat produktivitetstillväxten negativt men andra strukturella faktorer som exempelvis den demografiska utvecklingen påverkar också. Produktivitetstillväxten inom offentlig sektor förväntas fortsätta bli negativ, men i mindre utsträckning än de senaste tre åren. Produktivitetstillväxten inom näringslivet var låg 2018. När konjunkturen under året har fallit djupare i sin avmattningsfas förväntas inte produktivitetstillväxten kunna öka nämnvärt utan förblir på en konstant låg tillväxtbana under hela prognosperioden (se tabell 3 och diagram 18).

TABELL 3: Produktion, arbetade timmar och produktivitet

Årlig procentuell förändring, kalenderjusterad

	2018	2019	2020	2021
Produktion, totalt ¹	2,4	1,3	0,6	1,1
Produktion, näringslivet ¹	3,0	1,4	0,5	1,2
Produktion, offentlig sektor ¹	0,4	1,0	1,1	0,8
Arbetade timmar, totalt	2,4	0,9	0,1	0,7
Arbetade timmar, näringslivet	2,6	0,7	-0,3	0,5
Arbetade timmar, offentlig sektor	2,1	1,5	1,1	1,3
Produktivitet, totalt ²	0,1	0,4	0,5	0,4
Produktivitet, näringslivet ²	0,4	0,8	0,8	0,8
Produktivitet, offentlig sektor ²	-1,7	-0,5	-0,0	-0,5

Anm: ¹Förädlingsvärde, fasta priser, ²förädlingsvärde per arbetad timme, fasta priser.
Källor: SCB och Svenskt Näringsliv.

⁴ Vissa extraordinära händelser som exempelvis den stora flyktingvågen till Sverige 2015–2016 påverkade de arbetade timmarna i offentliga myndigheter mer än i näringslivet som helhet. Det gör att tidsserier över de arbetade timmarna i den offentliga sektorn under vissa år också kan variera mycket.

DIAGRAM 19: Drivkrafter till den svenska tillväxten

Årlig procentuell tillväxt, genomsnitt för åren 1996–2006 respektive 2007–2018

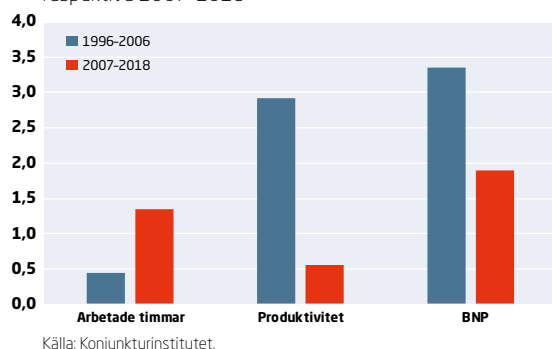

DIAGRAM 20: Inbromsning i produktivitetens utveckling

Årlig procentuell tillväxt, genomsnitt för åren 1996–2006 respektive 2007–2018

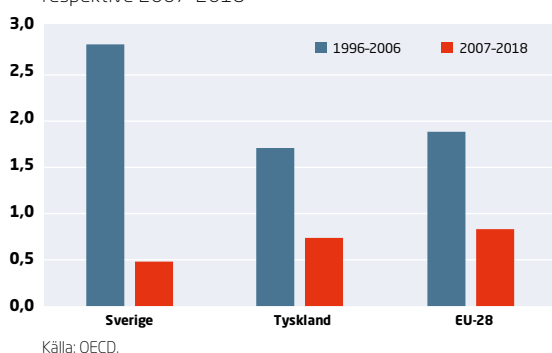
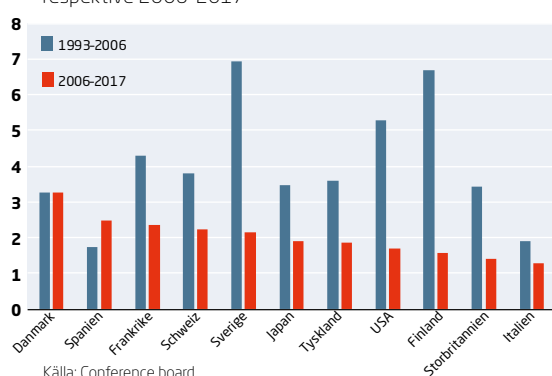

DIAGRAM 21: Produktivitetens utveckling i tillverkningsindustrin i utvalda länder

Årlig procentuell tillväxt, genomsnitt för åren 1993–2006 respektive 2006–2017

Avtalsrörelsen 2020⁵

2020 står Sverige återigen inför en stor avtalsrörelse. Parterna på arbetsmarknaden förbereder sig för att förhandla om löner och villkor inom en rad olika branscher. När det senast begav sig 2017 träffade parterna treåriga avtal om en löneökningstakt på sammanlagt 6,5 procent. Denna gång ser det ekonomiska läget delvis annorlunda ut. Den globala tillväxten har bromsat in och världshandeln utvecklas nu svagt. Omvärldskonjunkturen påverkar parterna men det är den internationella konkurrenskraften som står i fokus när avtal om ett nytt industrimärke förhandlas fram.⁶ I Industriavtalet står det uttryckligen att de avtal som träffas ska leda till förbättrad internationell konkurrenskraft.

Internationell konkurrenskraft

En god internationell konkurrenskraft är en grundförutsättning för att svenska företag ska kunna ta eller bibehålla marknadsandelar på både internationella och inhemska marknader. När allt fler branscher är direkt utsatta för internationell konkurrens går det inte att tala om en skyddad och en oskyddad sektor. Den ökade globala konkurrensen har i princip letat sig in i varje vrå av svensk arbetsmarknad.

Begreppet konkurrenskraft är mångbottnat och kan delas upp i faktorer som påverkar på lång respektive på kortare sikt. Långsiktig konkurrenskraft byggs genom ett väl fungerande utbildningssystem, stabila institutioner, forskning och innovationer, välfungerande arbets- och bostadsmarknader samt mycket annat som brukar känneteckna ekonomier med högt välbefinnande. Den kortsiktiga konkurrenskraften kan beskrivas utifrån ett kostnadsperspektiv där främst produktivitet och arbetskraftskostnader kommer in i bilden.⁷ Det är främst denna kostnadmässiga konkurrenskraft som svenska löneavtal kan påverka.

Genom att arbeta effektivare och smartare kan man producera mer per timme. Detta kallas produktivitetstillväxt. Det är genom allt högre produktivitet som vi har nått ett högre välbefinnande än tidigare generationer. På senare år har dock tillväxten i produktiviteten saktat in (se diagram 19). Detta är oroväckande, särskilt när vi har en åldrande befolkning och där färre kommer att tvingas försörja allt fler. Sverige var under åren kring millennieskiftet ett av länderna med mycket hög produktivitetstillväxt. Det senaste dryga decenniet har vår produktivitetstillväxt sjunkit till en nivå mer i linje med vår omvärld (se diagram 20). Denna inbromsning gäller såväl ekonomin som helhet som inom industrin (se diagram 21).

⁵ Denna korta faktaruta ger främst en övergripande introduktion till begreppen internationell konkurrenskraft och lägstalöner. För en djupare diskussion se exempelvis rapporten De ekonomiska förutsättningarna inför avtalsrörelsen 2020 eller Fakta om löner och arbetstider 2019, bägge från Svenskt Näringsliv 2019.

⁶ Det är parterna inom industrin som förhandlar först och kommer överens om ett märke för löneökningstakten. Detta märke ligger sedan till grund när resterande delar av det svenska näringslivet förhandlar om löner i sina branscher.

⁷ Självfallet påverkar även kronkursen vår internationella konkurrenskraft. Den är dock svårprognosticerad och bör delvis lämnas vid sidan av när framtidens löneavtal förhandlas fram.

En hög produktivitetstillväxt är det som kan bära höga löneökningar. Men när produktiviteten inte växer lika snabbt som tidigare kan inte heller löner och arbetskraftskostnader öka i någon högre takt. Sverige har i utgångsläget höga arbetskraftskostnader. För industrin är det endast ett fåtal länder som har högre nivå på sina arbetskraftskostnader än Sverige (se diagram 22). Den svenska produktivitetstillväxten kan, på liknande sätt som i många andra länder, förväntas bli låg framöver. I ett sådant läge bör inte svenska arbetskraftskostnader öka snabbare än i våra konkurrentländer, åtminstone inte om svenska företags internationella konkurrenskraft ska kunna bibehållas. Lönekostnaderna blir därmed viktiga för den svenska internationella konkurrenskraften framöver, särskilt när omvärldskonjunkturen blir allt svalare och efterfrågetillväxten bedöms minska i många av världens ekonomier.

Lägstalönerna på svensk arbetsmarknad

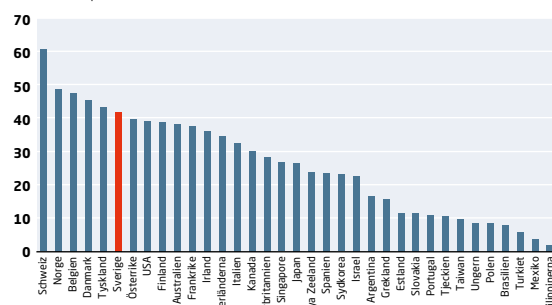
Det är inte bara en löneökningstakt som förhandlas i avtalsrörelser. En annan viktig del är ingångslöner. Dessa lönenivåer påverkar sysselsättning och arbetslöshet. I teorin är företag villiga att anställa de personer vars förväntade produktivitet är högre än kostnaderna för att anställa och avlöna dem. Genom att höja produktiviteten och/eller minska kostnaderna för att anställa kan fler komma i sysselsättning. Dessa variabler är viktiga för en arbetsmarknads funktionssätt och blir särskilt påtagliga när många är kvar i arbetslöshet trots flera år av högkonjunktur bakom oss.

Sverige har ingen lagstadgad minimilön. Ingångslönerna bestäms istället i kollektivavtal som förhandlas fram av arbetsgivarorganisationer och fackförbund. I många kollektivavtal ligger ingångslönen för personer som är 20 år eller äldre på runt 22 000 kronor i månaden år 2019.⁸ Ingångslönerna på den svenska arbetsmarknaden är höga ur ett internationellt perspektiv jämfört med andra länders minimilöner (se diagram 23). De har dessutom ökat relativt snabbt under de senaste decennierna (se diagram 24). Det har gjort att lönestrukturen har blivit sammanpressad med allt mindre skillnader mellan ingångslöner och löner senare under arbetslivet (se diagram 25). Detta kan vara problematiskt dels för möjligheterna att göra lönekarriär i sin bransch, dels därför att det försvårar för människor att komma in på arbetsmarknaden och få sitt första jobb. Sverige står inför idag inför stora integrationsutmaningar. Den kanske bästa vägen att integreras går via arbete och sysselsättning. Nivån på ingångslönerna är här en viktig komponent.

Sammanfattningsvis kommer de länder som på ett bra sätt förmår anpassa arbetskostnadsutvecklingen till den fortsatt svaga produktivitetstillväxten att gynnas i den internationella konkurrensen. Förhoppningsvis blir Sverige ett av dessa länder. Utmaningarna är många. Klart är att en klokt genomförd avtalsrörelse kommer att stärka Sveriges möjligheter att ta sig igenom tider av sämre konjunktur som en vinnare.

DIAGRAM 22: Arbetskraftskostnadsnivå inom tillverkningsindustrin

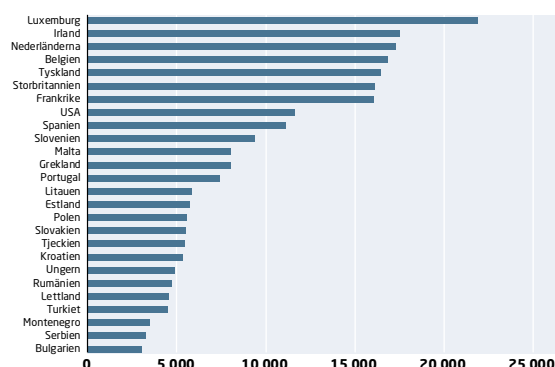
Dollar per arbetad timme, värden för 2016

Källa: Conference board.

DIAGRAM 23: Minimilöner

Månadslön, kronor, år 2019

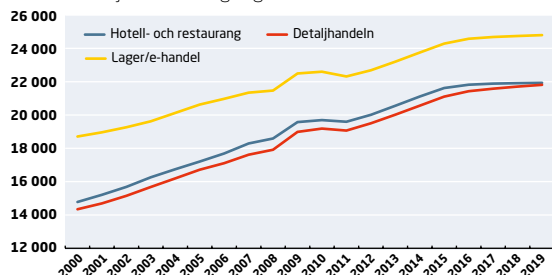

Anm: I de länder där minimilönen anges som en timlön eller veckolön har den räknats upp till en motsvarande månadslön för heltidsanställda. Växelkurs 1 Euro=10,558 SEK. Genomsnitt juli 2019, Riksbanken via Macrobond. I diagrammet visas länder som har lagstadgade minimilöner.

Källa: Eurostat.

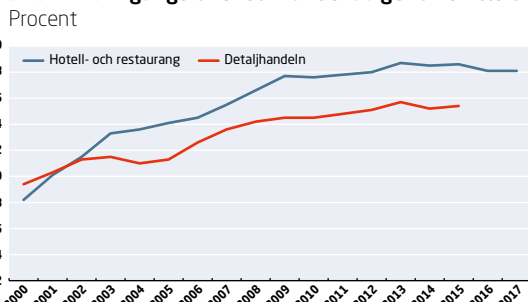
DIAGRAM 24: Ingångslöner, utveckling över tid

Inflationsjusterade ingångslöner

Källor: Visita och Svensk Handel.

DIAGRAM 25: Ingångslöner som andel av genomsnittslön

Källor: Visita och Svensk Handel.

⁸ Källa Ekonomifakta.se. Se även diagram 24 för svenska ingångslöners utveckling över tid.

TABELL 4: Arbetsmarknad

	2018	2019	2020	2021
Sysselsättning ¹	1,8	0,3	-0,2	0,5
Arbetskraft ¹	1,4	0,7	0,4	0,5
Arbetslöshet ²	6,3	6,7	7,3	7,3

Anm: ¹Procentuell förändring, ²procent av arbetskraften.
Källor: AKU/SCB och egna beräkningar.

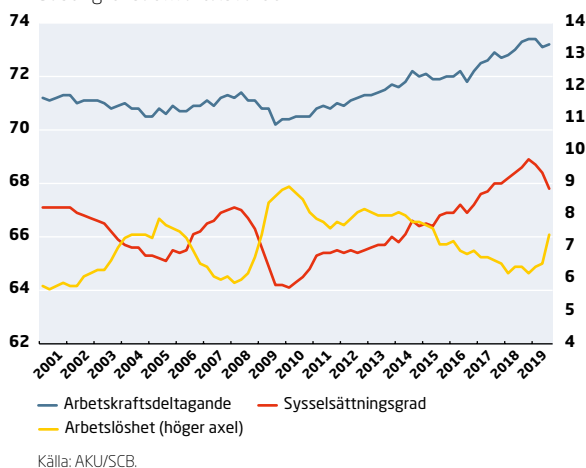
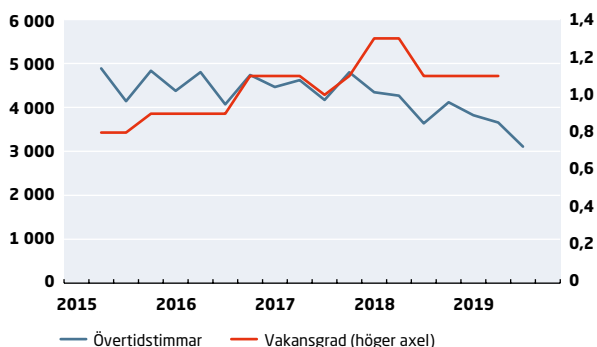
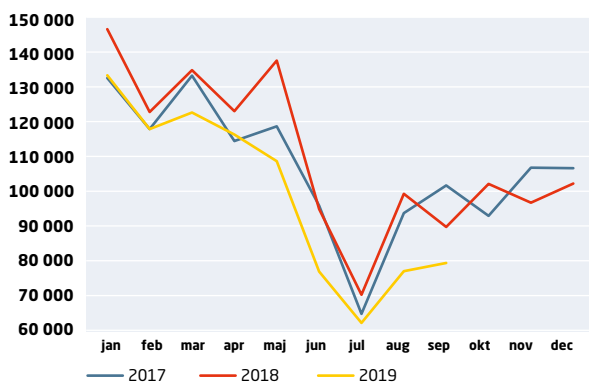
DIAGRAM 26: Arbetsmarknad 15-74 år, 2001-2019
Säsongrensat kvartalsvärde

DIAGRAM 27: Övertidstimmar och vakansgrad

Tusental övertidstimmar, respektive vakanser som andel av antalet anställda

DIAGRAM 28: Nyanmälda lediga platser
Antal

Arbetsmarknad

Efter några starka år på svensk arbetsmarknad har sysselsättningen börjat sjunka och arbetslösheten öka. Den internationella konjunkturen försvagas och företagen räknar inte med någon sysselsättningstillväxt under den närmaste perioden. Nedgången gäller inte bara näringslivet, även i den offentliga sektorn stannar jobbtillväxten av. Många kommuner och regioner har en ansträngd ekonomi och i många bristyrken är det svårt att hitta utbildad personal. Arbetslösheten stiger till 6,7 procent i år och fortsätter sedan öka till 7,3 procent under 2020. Sysselsättningstillväxten stannar vid 0,3 procent i år och minskar sedan med 0,2 procent 2020 (se tabell 4).

Svagare svensk arbetsmarknad framöver

Den svenska arbetsmarknaden har förbättrats under flera år. Sedan 2014 har arbetskraften ökat med över 300 000 personer och samtidigt har mer än 350 000 jobb tillkommit. Men under de senaste månaderna har den positiva utvecklingen brutits. Sysselsättningsgraden har sjunkit och arbetslösheten har börjat stiga (se diagram 26). SCB har samtidigt varnat för att den skarpa nedgången som noterats är överdriven. Kvalitetsbrister i insamlingen av statistiken har medfört att sysselsättningen underskattats och arbetslösheten överskattats de senaste månaderna. Under 2018 var däremot sysselsättningen överskattad. Detta gör att de senaste månadernas branta ökning av arbetslösheten bör tolkas med försiktighet. Däremot står det klart att arbetslöshetsnivån nu är högre än tidigare.

Rekryteringsproblemen kvarstår

Även om nedgången på arbetsmarknaden har överskattats visar även andra källor att arbetsmarknaden kylts ned. Under flera år har både näringslivet och den offentliga sektorn haft stora svårigheter att rekrytera personal med rätt kompetens och utbildning. Dessa problem kvarstår men det finns ändå tydliga tecken på att arbetsmarknaden utvecklas svagare framöver. Vakansgraderna har börjat sjunka och antalet lediga jobb som rapporteras in till Arbetsförmedlingen har sjunkit med 10 procent under 2019 jämfört med 2017 och 2018 (se diagram 27 och 28). Antalet övertidstimmar har också minskat markant under det senaste året.

Företagen skruvar ned sina expensionsplaner

Hittills i år har nivån på sysselsättningen hållits uppe i de flesta branscher, även om en viss nedgång syns inom framför allt jord- och skogsbruk samt inom hotell- och restaurang. I Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer har flertalet branscher skruvat ner förväntningarna om framtida sysselsättningstillväxt jämfört med tidigare år och bland företagen inom tillverkningsindustrin räknar man t.o.m. med en klar nedgång i sysselsättningen framöver (se diagram 29). I Svenskt Näringslivs företagarpåpanel ger medlemsföretagen en liknande bild (se diagram 30). De framtida expensionsplanerna har skruvats ned rejält under året och sammantaget visar företagarpåpanelen mer modesta sysselsättningsplaner i samtliga undersökta branscher under de närmaste sex månaderna.

Svag ekonomi och rekryteringssvårigheter dämpar den offentliga sektorns tillväxt

Under slutet av förra året var sysselsättningstillväxten starkare i den offentliga sektorn än i det privata näringslivet. Under flera år har det funnits ett stort rekryteringsbehov inom kommuner och regioner. Sysselsättningen har ändå hållits tillbaka av att det varit svårt att rekrytera inom vissa personalgrupper. Efterfrågan på till exempel lärare och sjuksköterskor har varit betydligt större än utbudet.

Under det senaste halvåret har ändå sysselsättningen sjunkit relativt kraftigt. Det är möjligt att nedgången är överskattad med tanke på de insamlingsproblemen hos SCB som vi beskrivit ovan. Men det finns ändå flera tecken på att vi går in i en period med en svag sysselsättningstillväxt i den offentliga sektorn. Bristtalen har gått ned under de senaste åren. Vidare blir ekonomin i kommuner och regioner alltmer ansträngd. I SKL:s Ekonomirapport framgår att redan i år kommer nära en tredjedel av kommunerna att redovisa ett negativt ekonomiskt resultat. Dessutom räknar knappt 80 procent av kommunerna med att ekonomin kommer vara ännu mer ansträngd under nästa år. Trots stora behov är det därmed inte säkert att kommunerna förmår nyanställa framöver.

Förbättringen för utrikes födda stannar av

Arbetsmarknadssituationen för utrikes födda har förbättrats under flera år. Under 2015 låg sysselsättningsgraden i gruppen på cirka 58 procent och steg sedan kontinuerligt till omkring 62 procent i år (se diagram 31). Bakom utvecklingen ligger bristsituationerna på arbetsmarknaden där många arbetsgivare mildrat sina krav på språkkunskaper för att kunna rekrytera. Under de senaste månaderna har den positiva utvecklingen brutits. Sysselsättningen bland utrikes födda börjar sjunka och arbetslösheten öka. Det finns också en uppenbar risk att det är just i denna grupp som sysselsättningsnedgången kommer att bli starkast under det närmaste året. Många har nyligen kommit in på arbetsmarknaden och blir därför också de första som får lämna vid neddragningar.

DIAGRAM 29: Antal anställda, förväntningar på 12 månaders sikt

Säsongrensade och utjämnade nettotal

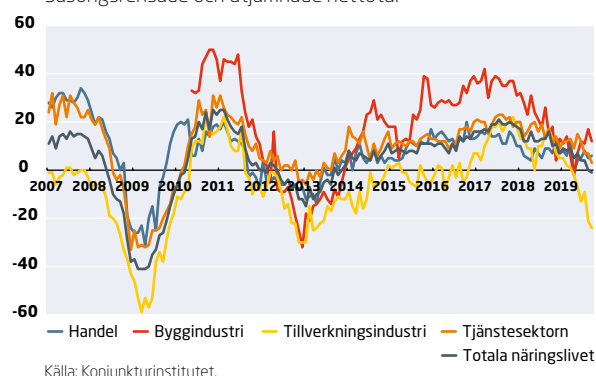

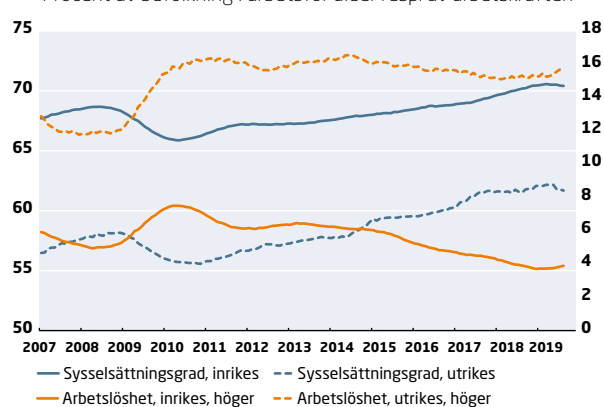
DIAGRAM 30: Antal anställda, förväntningar på 6 månader sikt

Normaliserade och viktade nettotal

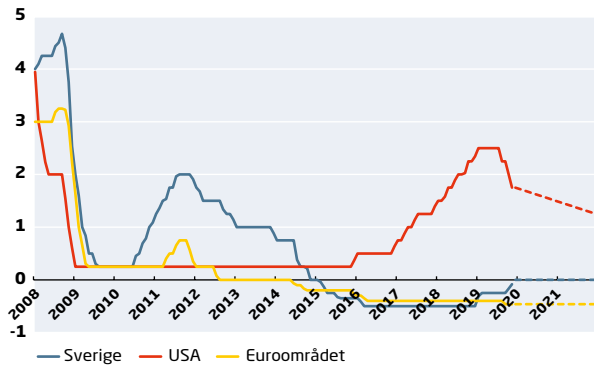
DIAGRAM 31: Sysselsättningsgrad och arbetslöshet för inrikes och utrikes födda

Procent av befolkning i arbetsför ålder resp. av arbetskraften

Finansiella marknader, inflation och penningpolitik

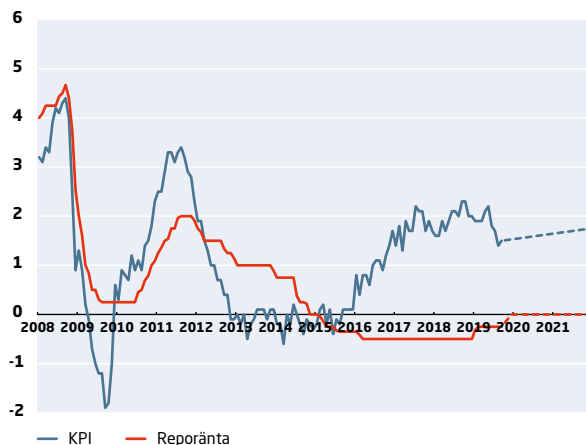
DIAGRAM 32: **Styrräntor**
Procent, veckomedelvärden

Anm: Prognosen för styrräntorna illustrerar endast trenden, inte nödvändigtvis ett detaljerat förlopp.

Källor: Federal Reserve, ECB, Riksbanken och Svenskt Näringsliv.

DIAGRAM 33: **Reporänta och KPI-inflation**
Procent respektive årlig procentuell förändring av KPI, månadsmedelvärden

Anm: Prognosen för KPI illustrerar endast trenden, inte nödvändigtvis ett detaljerat förlopp.

Källor: Riksbanken, SCB och Svenskt Näringsliv.

Den extremt expansiva penningpolitiken i västvärlden sedan Lehman-kraschen för drygt tio år sedan, med negativa räntor bland annat, var för en tid sedan på väg att fasas ut. De försämrade konjunktutsikterna gör dock att penningpolitiken av allt att döma kommer fortsätta att understödja konjunktturen ytterligare några år. I USA har processen med räntehöjningar kommit en bit på vägen, men under det senaste kvartalet har tre räntesänkningar åter genomförts av den amerikanska centralbanken (Fed). I det senaste beskedet poängterade centralbankschefen att räntesänkingsbeslutet snarare var att betrakta som en korrigering än en traditionell sänkingscykel. Man framhåller att det för amerikanskt vidkommande är ett något mindre dystert ställningsläge nu jämfört med under sensommaren även om nedåtriskerna för tillväxten kvarstår. Framöver är det därför troligt att Fed inte kommer att sänka räntan lika långt som man gjorde efter finanskrisen.

Jämfört med amerikansk penningpolitik släpar Europa och Sverige fortfarande efter med alltjämt negativa styrräntor (se diagram 32). I Europa sker troligen inga räntehöjningar de kommande åren. Istället lättas penningpolitiken sannolikt ytterligare genom att den Europeiska Centralbanken, ECB, återupptar programmet med stödköp av obligationer. I Sverige har visserligen en räntehöjning genomförts, men tecknen på avmattning i ekonomin gör det mindre troligt med stramare penningpolitik. Riksbanken signalerar visserligen att ytterligare en räntehöjning kommer före årsskiftet, men att reporäntan därefter ligger stilla på 0 procent prognosperioden ut. Denna räntehöjning, om den blir av, är mer av symbolisk karaktär än en åtstramning av penningpolitiken. Riksbanken har en tid signalerat att den vill komma bort från minusränta. Noll är fortfarande en extremt låg ränta och åtgärden skulle förmodligen inte påverka varken långa eller korta marknadsräntor i någon nämnvärd utsträckning.

I stort sett alla centralbanker i västvärlden har som ett huvudmål att begränsa inflationstakten till ca två procent. I takt med globalisering, digitalisering, automation, robotisering mm. har inflationen pressats till allt lägre nivåer den senaste tiden. Penningpolitiken har lättats alltmer i västvärlden under perioden och till och med drivits till minusräntor efter finanskrisen för tio år sedan. Då hotade en djup recession i världsekonomin och den lättare penningpolitiken motverkade en längre och djupare konjunkturedgång då. Sedan dess har både inflation och räntor stannat på mycket låga nivåer.

Obefintligt inflationstryck

Oljepriset och övriga energipriser steg relativt kraftigt perioden 2016–2018, men har därefter fallit tillbaka något. Det är en stor del av förklaringen till att också inflationstakten ökade från låga nivåer under åren 2016–2018. Under innevarande år har inflationstakten sjunkit något. Frånsett energipriserna så är inflationstrycket i ekonomin mycket lågt. Livsmedelspriser kan visserligen fluktuera påtagligt beroende på väder och skördeutfall, men detta påverkar inflationstrycket endast i begränsad omfattning. I många andra delar av ekonomin, som verkar under stark global konkurrens, är inflationstrycket obefintligt. I kombination med en måttlig ekonomisk tillväxttakt, svagare arbetsmarknad

och något starkare krona under prognosåren, vilket dämpar importpriserna, är det svårt att se vad som kortsiktigt kan driva inflationstakten till 2 procent eller däröver. Vår bedömning är att en fortsatt expansiv penningpolitik förmår lyfta inflationstakten något men att Riksbanken inte når upp till sitt tvåprocentsmål under prognosperioden (se tabell 5 och diagram 33).

Begränsad penningpolitik...

Räntor och inflation är således mycket låga i västvärlden idag. Återigen är signalerna om en svagare konjunktur påtagliga. Inköpschefsindex har sjunkit under 50-strecket i många länder, vilket indikerar svagare ekonomisk utveckling. Industriproduktion, orderingång till industrin och utrikes-handel försvagas i stort sett överallt. För att bromsa nedgången i den ekonomiska aktiviteten är utrymmet för en mer expansiv penningpolitik litet på de flesta håll i västvärlden eftersom räntan redan i utgångsläget är mycket låg. I USA finns ett litet utrymme för räntesänkningar och vår bedömning är att räntan där sänks ned mot 1 procent under prognosåren. I Europa och Sverige förblir styrräntorna oförändrade de kommande åren (frånsett en räntehöjning i december som Riksbanken annonserat).

Den mycket lätta penningpolitiken i Sverige i kombination med de många osäkerhetsmomenten i den globala ekonomin är troligen en stor del av förklaringen till att den svenska kronan försvagats relativt kraftigt de senaste åren. Små valutor brukar överges i orostider. I grund och botten talar utvecklingen i den svenska ekonomin för att valutan borde stärkas. Stabila statsfinanser, överskott i bytesbalansen, låg inflations-takt, stabilitet i parlamentet etc. är argument som brukar anges i prognoser där valutan stärks. Det kan sägas gälla för Sverige och likt många andra bedömare landar därför vår prognos i en svag förstärkning av den svenska kronan de kommande åren (se diagram 34). Det bygger dock på att läget i världsekonomin inte förvärras dramatiskt de kommande åren.

...och finanspolitik

Inte heller finanspolitiken står till buds i någon större utsträckning i västvärlden om det blir en djupare nedgång i ekonomin än vi kalkylerat med i vår prognos. I samband med finanskrisen för tio år sedan spenderade många länder stora summor för att stimulera ekonomin. Statsskuldena ökade på sina håll till mycket höga nivåer (se diagram 35). Eurons regelverk anger att statsskulden i länderna med Euro får uppgå till högst 60 procent av BNP. Det är en nivå som endast ett fåtal euroländer klarar idag.

DIAGRAM 34: Växelkurser mot EUR och USD
Månadsmedelvärden SEK/EUR och SEK/USD

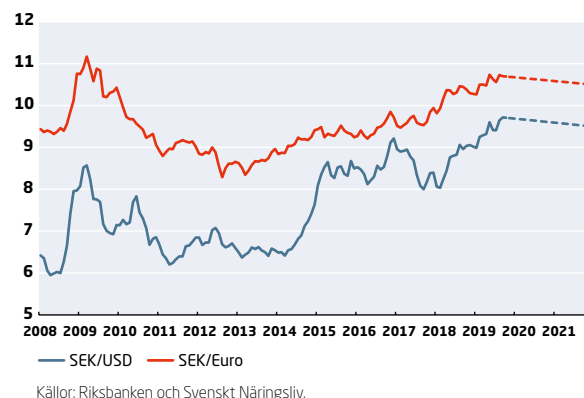
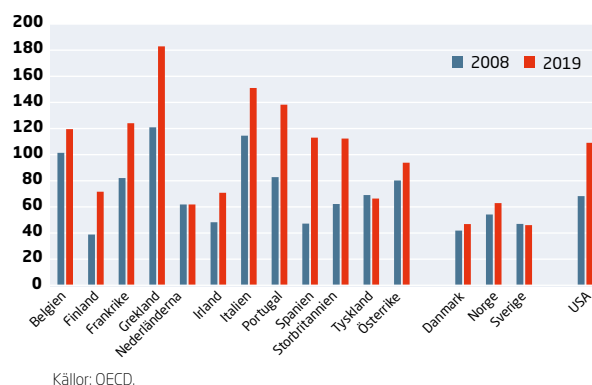

DIAGRAM 35: Statsskuld i ett urval av länder 2008 och 2019
Procent av BNP

Sammanfattningsvis kan således varken penningpolitiken eller finanspolitiken ge annat än ett begränsat stöd om det blir en djupare nedgång i ekonomin utlöst av någon eller några av de oroshärdar som vi beskrivit inledningsvis i denna rapport.

TABELL 5: Inflation, räntor och växelkurser

Årsgenomsnitt

	2018	2019	2020	2021
KPIF ¹	2,1	1,7	1,6	1,6
KPI ¹	2,0	1,8	1,6	1,6
Reporänta, procent ²	-0,5	0	0	0
10-års ränta, procent ²	0,7	0	0,1	0,3
SEK/EUR ²	10,3	10,7	10,7	10,5
SEK/USD ²	8,7	9,7	9,7	9,5
KIX-index ²	117,6	124,0	123,8	122,3

Anm: ¹ Årlig procentuell förändring, ² slutet av året.

Källor: SCB, Riksbanken, Macrobond och Svenskt Näringsliv.

DIAGRAM 36: Utlåning till icke-finansiella företag, 2007-2018

Miljoner kronor

Källa: SCB:s finansmarknadsstatistik.

TABELL 6: Fördelning av totala lån till samtliga företag
Procent

Bransch	2007	2017	Differens
Jordbruk	1	1	0
Tillverkning	8	5	-3
Bygg	2	2	0
Handel	7	4	-3
Transport	4	2	-1
Hotell och restaurang	1	1	0
Kommunikation	2	1	-1
Fastigheter	41	47	6
Företagstjänster	23	23	0
Vård och utbildning	1	0	0
Service	0	0	0
Övriga	10	14	3
Summa	100	100	

Källa: Egna beräkningar utifrån Bisnodes Serranodatabas.

TABELL 7: Lån per anställd inom olika branscher, samtliga respektive fristående företag 2007 och 2017

Tusentals kronor

Bransch	2007	2017	Differens
Jordbruk	817	810	-7
Tillverkning	176	170	-6
Bygg	150	121	-29
Handel	232	155	-77
Transport	271	222	-49
Hotell och restaurang	124	106	-18
Kommunikation	142	57	-85
Fastigheter	17 123	21 505	4 381
Företagstjänster	767	736	-31
Vård och utbildning	65	27	-38
Service	124	126	3

Källa: Egna beräkningar utifrån Bisnodes Serranodatabas.

Svårigheter att få banklån ett allt viktigare tillväxthinder

Trots att den officiella statistiken visar att utlåningen till icke-finansiella företag ökat kontinuerligt under de senaste 10 åren uppger alltfler företag att tillgången till banklån utgör ett stort tillväxthinder (se diagram 36). Svenskt Näringsliv har därför studerat bokslutsdata från Sveriges samtliga aktiva aktiebolag för att analysera vad som ligger bakom denna utveckling.

Det första som kan konstateras är att det i utlåningen till icke-finansiella företag ingår utlåning till bostadsrättsföreningar och att denna utlåning har ökat betydligt snabbare än utlåningen till vinstdrivande företag. När vi i nästa steg studerar enbart aktiebolagen framgår det tydligt att bankutlåningen styrts mot fastighetsbolag och bort från till exempel företag inom tillverkningsindustri och handel. Nu går närmare hälften av all företagsutlåning till fastighetsbolag (se tabell 6).

Att fördelningen av bankutlåningen förändrats beror inte på att tillväxten varierat kraftigt mellan branscherna. I fastighetsbranschen har banklånen per anställd ökat med knappt 4,4 miljoner kronor på 10 år. I övriga branscher har lånen per anställd sjunkit eller legat stilla (se tabell 7). Det är istället andra faktorer som påverkat. Digitaliseringen av låneprocessen gynnar till exempel företag med säkerheter i form av fastigheter på bekostnad av företag som har långa kontrakt med leverantörer.

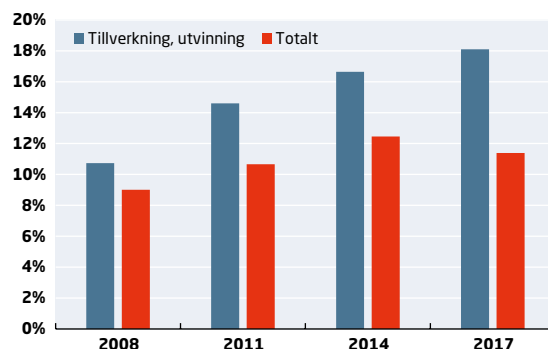
Det nya regelverket kring bankutlåningen har också haft betydelse. Regelverket tillåter att bankerna reserverar mindre kapital vid utlåning till företag med fastighetstillgångar som säkerheter jämfört med vid utlåning till andra företag. Vid utlåning till företag utan fastighetstillgångar måste räntorna höjas för att bibehålla samma avkastning på eget kapital. Vår analys av bokslutsdata visar också att detta skett. Bankernas räntemarginaler vid företagsutlåning har ökat för alla företag, men marginalerna har ökat dubbelt så mycket för industri-, bygg-, handels- och kommunikationsföretag som för fastighetsbolagen.

Försämringen av kreditmöjligheterna och -villkoren har drabbat alla företag som saknar fastighetstillgångar. Samtidigt påverkas inte alla typer av företag på samma sätt av detta. Inom stora delar av tjänstesektorn är inte lånefinansiering särskilt vanligt. De flesta växer genom sparade vinstmedel eller med externt riskkapital.

För företag inom tillverkningsindustri och handel är ändå banklån fortfarande en viktig förutsättning för att kunna finansiera investeringar och varulager. De allra största företagen kan ge ut egna obligationer men denna väg är oftast stängd för små och medelstora företag. Andelen industriföretag som anser att tillgången till lån och krediter utgör ett stort tillväxthinder ökade från 11 till 18 procent mellan 2008 och 2017 (se diagram 37). Inom framför allt tillverkningsindustrin kan därför tillgången till lånefinansiering ha hämmat tillväxtmöjligheterna.

Nu planeras dessutom en bankskatt samtidigt som det nya bankregelverket (Basel IV) med ännu hårdare kapitaltäckningskrav ska införas. Det finns därför en uppenbar risk att svårigheterna att få banklån till goda villkor kommer att hämma en allt större del av det svenska näringslivet.

DIAGRAM 37: Andel företag som uppger att tillgången till lån och krediter utgör ett stort tillväxthinder
Procent

Källa: Tillväxtverket.

Regional ekonomi

Konjunkturen i Sverige har passerat toppen och försvagas ytterligare de kommande åren. BNP ökade i Sverige med 2,3 procent 2018 men framöver väntas BNP växa långsammare, i storleksordningen ca 1 procent under prognosåren. En viktig förklaring till svagare tillväxt kommande år är framför allt en svagare global konjunktur som påverkar Sveriges regioner med lägre produktionsutsikter och svagare arbetsmarknad. Dessutom påverkar inhemska faktorer konjunkturläget såsom sjunkande bostadsinvesteringar, till del orsakade av bolånetak och amorteringsregler. Bostadsbyggandet i Sverige minskar visserligen de kommande åren, men nedgången blir mildare än vi förutsett tidigare bland annat till följd av de nya investeringsstöd som aviserades i höstbudgeten i enlighet med 73-punktsprogrammet.

Näringslivsstrukturen i länen utgör grunden

Den regionala utvecklingen i Sverige kan påverkas i olika grad av omvärldskonjunkturen eftersom näringslivsstrukturen är olika i länen. Tabell 8 visar antalet sysselsatta i länen under tredje kvartalet 2019, samt hur sysselsättningen fördelade sig procentuellt i olika sektorer. I tabellen visas också hur den ekonomiska tillväxten var i sektorerna under 2018. Svagast tillväxt var det i den offentliga sektorn, 0,3 procent. På Gotland var nästan hälften av de sysselsatta i denna sektor (högst i landet, markerat i rött), vilket sannolikt drar ned tillväxten i länet. I Hallands län var andelen sysselsatta i den offentliga sektorn drygt 34 procent (lägst i landet, markerat i blått), vilket inte drog ned den ekonomiska tillväxten i länet lika mycket som på Gotland.

Näringslivsstrukturen är en del i kartläggningen av den ekonomiska utvecklingen i olika delar av landet. Strukturen ger en bild av grundförutsättningarna för tillväxt i länen. Den ger dock inte hela bilden av hur den regionala konjunkturen utvecklats. Det kan exempelvis hända att företag inom informations-, finans- och företagstjänster i Stockholms län har utvecklats betydligt sämre än liknande företag i övriga riket. Tillväxten i Stockholms län kanske därför inte påverkades positivt, även om det vore det rimliga eftersom tillväxten i sektorn var 4,5 procent 2018. Vidare kan nedläggningar eller nya företag påverka utvecklingen i framför allt mindre län påtagligt.

Snabb sysselsättningsökning i Halland, Blekinge och Västmanland

För att belysa den konjunkturella utvecklingen i länen har vi tagit fram ett antal variabler som finns fördelade per län och som, i någon mån, speglar den ekonomiska aktiviteten. Variablerna är befolkning 15–74 år, sysselsättning, bostadsbyggande, bostadspriser, bilförsäljning, nyanmälda lediga platser och varsel om uppsägning. För dessa variabler beräknar vi den procentuella förändringen under kvartalet jämfört med samma kvartal föregående år.

Tabell 9 beskriver den ekonomiska aktiviteten utifrån dessa variabler under det tredje kvartalet 2019 i alla län. Länen är rangordnade efter sysselsättningsutvecklingen det senaste året. Hallands län hamnade i topp där sysselsättningen ökade med 3,2 procent det senaste året. Även i Blekinge har sysselsättningen ökat med ca 3 procent det senaste året. I länet är sannolikt ett kraftigt ökat bostadsbyggande en förklaring till sysselsättningsökningen.

Sjunkande sysselsättning i flera norrlandslän

I norrlandslänen Västernorrland, Jämtland och Norrbotten har sysselsättningen minskat det senaste året. Utvecklingen är dock naturlig i så måtto att alla tre län kommer från en period av stark sysselsättningsökning några år tidigare. Det vanliga mönstret är just detta att en stark utveckling under något år brukar följas av mera dämpad utveckling åren därefter. Sålunda är det troligt att de län som hade den starkaste sysselsättningsökningen under det senaste året uppvisar svagare sysselsättningsutveckling om något eller några år.⁹

TABELL 8: Näringslivsstruktur i länen

Sysselsättningsandelar i olika sektorer, kvartal 3 2019

Län	Antal sysselsatta Q3 2019, 1000-tal	Verkstadsindustri	Övrig varuproduktion	Handel, transport, hotell och restaurang	Informations-, finans- och företagstjänster	Offentlig sektor, utbildning och vård
Stockholm	1 274	2,4	8,3	19,9	33,9	35,6
Uppsala	196	3,0	15,1	18,3	21,5	42,1
Södermanland	140	8,3	18,4	18,7	15,3	39,4
Östergötland	227	8,9	14,3	16,6	20,3	39,9
Jönköping	182	11,1	21,4	19,5	10,6	37,3
Kronoberg	96	8,4	17,5	21,9	17,2	35,0
Kalmar	113	6,3	22,9	18,4	11,5	40,9
Gotland	30	1,0	23,9	17,3	10,0	47,8
Blekinge	75	7,6	17,4	13,9	16,5	44,6
Skåne	658	3,1	15,2	21,1	21,2	39,4
Halland	170	3,9	18,8	24,1	18,9	34,4
Västra Götaland	880	7,6	14,0	19,9	20,8	37,7
Värmland	137	5,5	20,8	19,4	13,3	41,0
Örebro	146	7,2	15,9	20,8	12,4	43,7
Västmanland	131	10,1	13,1	18,7	18,4	39,6
Dalarna	135	5,8	22,6	17,3	13,7	40,6
Gävleborg	132	7,8	19,1	20,3	13,3	39,5
Västernorrland	116	4,6	16,3	19,5	17,3	42,3
Jämtland	63	2,1	17,7	19,9	17,2	43,1
Västerbotten	134	4,7	18,4	15,6	16,8	44,5
Norrbotten	119	3,3	20,4	19,2	15,0	42,0
Hela riket	5 156	5,3	14,6	19,6	21,9	38,6
Procentuell ekonomisk tillväxt, 2018						
BNP	2,3	2,9	2,0	1,9	4,5	0,3
Källa: SCB.						

⁹ Sådana förändringar beskriver sysselsättningens konjunkturella förlopp. Det kan det däremot finnas strukturella orsaker som demografi, inflyttning/utflyttning till länet osv. som ger mer långsiktiga sysselsättningsförändringar.

TABELL 9: Ekonomisk aktivitet, kvartal 3 2019

Procentuell förändring, löpande årstakt

Län	Sysselsättning	Population	Bostadsbyggande	Bostadspriser	Bilförsäljning	Nya platser	Varsel	Arbetslöshet
Halland	3,2	0,9	-26	-2	-14	-1	93	5,1
Blekinge	2,9	-0,3	188	5	-13	-15	109	7,7
Västmanland	2,5	0,6	-22	0	-18	-11	79	6,9
Gotland	2,4	0,2	-74	8	-12	-16	-9	5,9
Östergötland	2,3	0,6	-25	2	-17	-9	11	6,9
Uppsala	2,2	1,6	-24	-5	-18	-1	-23	6,5
Stockholm	2,1	1,3	-23	-5	-10	-8	63	6,7
Örebro	1,3	0,5	29	-1	-23	-16	39	8,3
Kronoberg	1,3	0,7	18	2	-23	-11	-8	8,7
Skåne	1,2	0,8	-8	1	-7	0	35	9,4
Värmland	0,9	-0,2	0	4	-15	-8	0	5,8
Västra Götaland	0,5	0,8	-2	-1	-26	-17	47	6,7
Gävleborg	0,5	-0,3	-53	3	-19	-1	28	9,4
Södermanland	0,2	0,5	-22	1	-17	-6	47	7,2
Dalarna	-0,4	-0,4	-19	1	-14	-4	-4	6,2
Kalmar	-0,9	-0,2	92	-5	-21	-15	-33	7,6
Jönköping	-1,4	0,6	-42	-1	-21	-23	28	5,6
Västerbotten	-1,5	0,3	-60	-1	-25	-9	11	5,2
Västernorrland	-2,2	-0,6	-40	2	-27	-5	25	6,7
Jämtland	-3,3	-0,1	-13	-1	-39	-17	50	6,1
Norrbotten	-5,0	-0,6	-8	0	-20	10	15	6,0
Riket	0,9	0,7	-15	-2	-16	-10	39	7,0

Anm: Bostadsbyggande och bostadspriser avser andra kvartalet 2019.

Källor: SCB och Arbetsförmedlingen.

Bostadsbyggandet har som beskrivits minskat i landet. I riket som helhet var nedgången 19 procent 2018 och nedgången har fortsatt hittills i år om än i något mildare takt. Skillnaderna är dock stora i landet. I några län, till exempel Blekinge och Kalmar, har bostadsbyggandet ökat mycket kraftigt det senaste året. Samtidigt har bostadsbyggandet minskat med mer än 60 procent på Gotland och i Västerbottens län. Mönstret här påminner om det för sysselsättningen. På Gotland ökade bostadsbyggandet med 67 procent 2017, men återgår nu till mer normala nivåer. För Västerbottens del kan bostadsbyggandet snabbt vända till en uppgång då den nya batterifabriken, som nu byggs, planerar för uppemot 2 500 anställda om några år. I Västerbotten planerar dessutom SCA att bygga en ny produktionslinje för kartongpapper i Obbola utanför Umeå. Nya fabriker för produktion av skogsmaskiner är också på gång i länet.

Framtidstron försvagas bland Svenskt Näringslivs medlemsföretag

Konjunkturen går nu, som beskrivits i den här rapporten, in i ett något lugnare skede jämfört med de senaste åren. Framtidsoptimismen bland Svenskt Näringslivs medlemsföretag har också försämrats det senaste kvartalet. Nettotalen när det gäller företagens förväntningar om antalet anställda, investeringar och produktion är generellt något lägre under det tredje kvartalet i år än de var under de närmast föregående kvartalen.

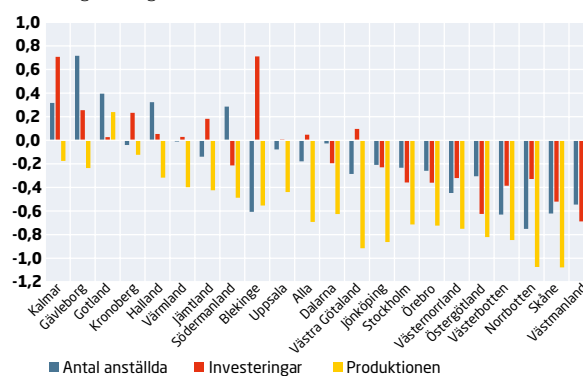
Mönstret som beskrivits tidigare för sysselsättningen och bostadsbyggandet, om att län som ligger i topp ett år hamnar längre ned i rankingen året efter och vice versa, stämmer också relativt väl när det gäller företagens förväntningar om framtiden. Många av de län som låg i den övre halvan i tabell 9 hamnar bland de län med lägre ställda framtidsförväntningar i diagram 38. På motsvarande sätt har många län, där det eko-

nomiska utfallet var svagt andra kvartalet 2019 enligt tabell 9, högre ställda förväntningar när det gäller det kommande halvåret. Förväntningarna på kommande konjunkturbild skiljer sig därmed delvis åt mellan olika regioner. Trots att konjunkturen för riket som helhet försvagas det kommande året kan länens näringslivsstruktur göra att olika län och olika sektorer växer i olika fart framöver. För flertalet regioner blir den allmänna konjunkturförsvagningen troligen odramatisk om inte någon av världens alla oroshärdar som vi varnat för inledningsvis utlöses med exempelvis stora börsfall och dramatiskt minskad handel mellan världens länder som följd.

DIAGRAM 38: Förväntningar på 6 månaders sikt

Normaliserade netttotal, förväntningar q3 2019.

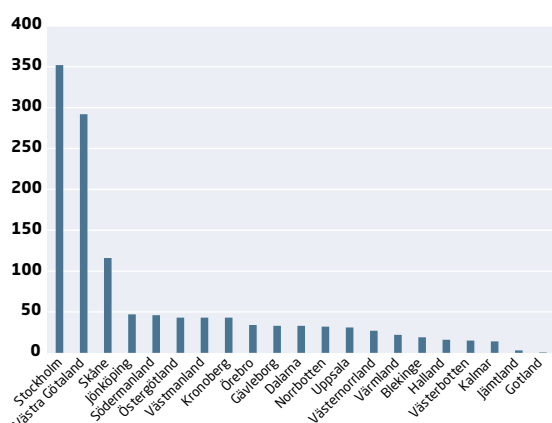
Rangordning efter summerade netttotal.

Källa: Svenskt Näringslivs företagarpanel.

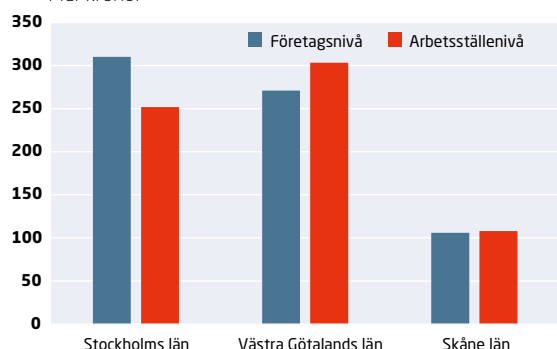
Stort exportberoende i regionerna

DIAGRAM 39: Varuexport per län 2018
Mdr kronor

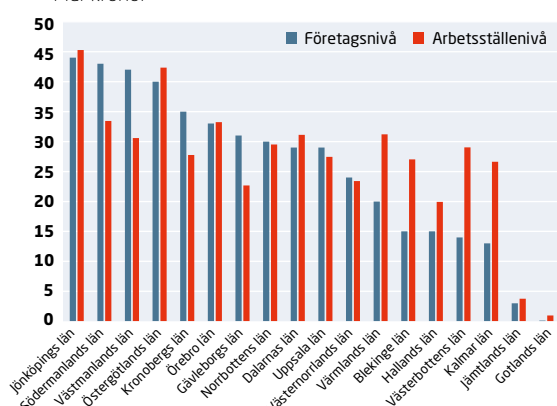
Anm: Summerar inte till totalsumman för riket till följd av viss ofördelad export.
Källa: SCB.

DIAGRAM 40: Export på företags- och arbetsställenivå 2017
Mdr kronor

Anm: Statistiken på arbetsställenivå korrigerad så att totalen överensstämmer med företagsnivå.
Källor: SCB samt Tillväxtverket.

DIAGRAM 41: Export på företags- och arbetsställenivå 2017
Mdr kronor

Anm: Statistiken på arbetsställenivå korrigerad så att totalen överensstämmer med företagsnivå.
Källor: SCB samt Tillväxtverket.

Sverige är ett utrikeshandelsberoende land. Exporten är helt nödvändig för att hushåll, företag och offentlig sektor ska kunna importera allt vi behöver. Den svenska inhemska försäljningen är dessutom så liten att många av de större företagen inte skulle ha en tillräckligt stor avsättningsmarknad utan export. Utrikeshandelsberoendet ökar också i takt med att värdekedjorna blir allt mer integrerade och fragmenterade mellan olika företag och länder. Totalt uppgick varuexporten 2018 till omkring 1 440 mdr kronor, och tjänsteexporten till knappt 650 mdr kronor.¹⁰ Motsvarande siffror för importen var 1 479 respektive 630 mdr kronor. Såväl exporten som importen motsvarar vardera omkring 45 procent och BNP.

Länsvis varuexport

Uppdelat per län domineras varuexporten av de tre största länen Stockholm, Västra Götaland och Skåne som tillsammans stod för omkring 60 procent av totalen (diagram 39). Denna statistik baseras på företagens juridiska hemvist. Framför allt för län med en betydande produktion för export där företagets huvudkontor ligger i ett annat län underskattas därför exportens storlek, och motsatsen för huvudkontorstunga länder. På basis av kompletterande statistik från Tillväxtverket kan en grov jämförelse mellan företagsnivå och arbetsställenivå göras för 2017 (statistiken på arbetsställenivå är dock generellt mer osäker). Denna visar att exporten från Stockholms län då blir lägre, vilket är vad man skulle förvänta sig eftersom många företag har sina huvudkontor i Stockholm. Exporten från Västra Götaland blir större, medan exporten från Skåne är relativt oförändrad (se diagram 40). För övriga län ser vi att exporten från Södermanland, Västmanland, Kronoberg och Gävleborg blir lägre på arbetsställenivå, medan den ökar rejält från Västerbotten, Kalmar (i stort sett en fördubbling), Värmland och Blekinge. För övriga län är skillnaderna relativt små (se diagram 41).

Det är också viktigt att notera att statistiken avser direkt export. Den försäljning som sker från företag som insatsvaror till andra företags exportvaror ingår således inte. Någon motsvarande statistik för tjänsteexporten finns dessvärre inte. Tjänsteexporten motsvarar omkring 30 procent av den samlade exporten, varför det totala exportberoendet kraftigt underskattas. Framför allt innebär detta att den totala exporten från storstockholm underskattas eftersom en stor del av den samlade tjänsteexporten sker från huvudstadsregionen.

Uppdelat per invånare i länet framträder ett kompletterande perspektiv på varuexportberoendet. Mätt på detta sätt ser vi att mest exportberoende på företagsnivå är Kronobergs län följt av Västra Götaland och Västmanland (se diagram 42). I Kronoberg är exporten per invånare drygt 215 000 kronor. Lägst direktexportberoende är även mätt på detta sätt Jämtland och Gotland. På Gotland uppgår varuexporten till drygt 8000 per invånare. Mäter vi exportberoendet på arbetsställenivå ligger Blekinge högst av samtliga län följt av Västra Götaland och Kronoberg.

¹⁰ Trots betydande och ökande andel av tjänsteexport i total export görs den deskriptiva regionala analysen i denna fördjupningsruta huvudsakligen med avseende på varuexport. Orsaken till detta är bättre tillgång på statistik på varuexport jämfört med tjänsteexport.

Ett ytterligare sätt att visa exportens regionala betydelse är att titta på andelen exporterande företag per län. Även här skiljer sig bilden något beroende på vilket statistikkälla som används. I diagram 43 redovisas andelen företag som exporterar (enligt SCBs företagsregister) i förhållande till antalet aktiebolag enligt Bolagsverkets statistik. Andelen ligger generellt relativt lågt kring 5 procent, med Jönköping i topp på ca 9 procent följt av Värmland, Kronoberg och Västra Götaland. Den låga andelen kan verka underlig, men beror i hög grad på att den direkta exporten är mycket liten eller obefintlig från företag inom flertalet tjänstesektorer riktade mot hushållssektorn (detaljhandel, hotell, restaurang, personliga tjänster, bygg mm).

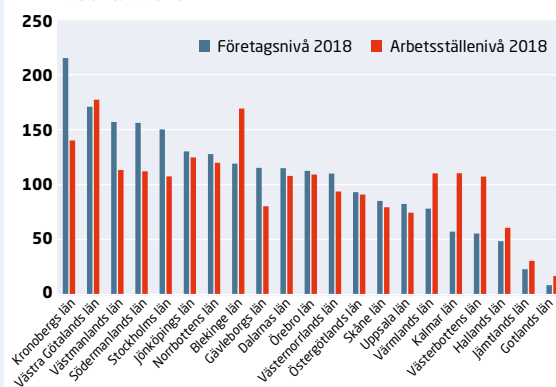
En alternativ statistik finns i Tillväxtverkets återkommande rapport "Företagens villkor och verklighet" som baseras på en enkätstudie som besvaras av ca 10 000 små och medelstora företag (upp till 249 anställda). I den senaste rapporten 2017 uppgav knappt 16 procent av företagen att de exporterat det senaste året. En förklaring till skillnaden jämfört med statistiken ovan kan vara olika bransch- och storlekssammansättning i svaren, en annan att företagen anger att de har export även om den går via ett annat företag. Undersökningarna kan därför inte jämföras rakt av. Andelen företag som exporterar skiljer sig kraftigt åt mellan olika branscher i Tillväxtverkets undersökning. Tillverkning och utvinning är den bransch som i störst utsträckning (39 procent) anger att de exporterat varor eller tjänster under 2016. Därefter följer Information och kommunikation med 30 procent.

Totalt sett visar Tillväxtverkets statistik att andelen SME-företag som exporterat under det senaste året (året före rapporten) ökat från 12,8 procent i 2002 års rapport till 15,5 procent 2017 (se diagram 44). Flertalet län uppvisar en ökning med främst Dalarna och Västra Götaland som undantag (och Kronoberg som en osäkerhet). Även mätt på detta sätt hamnar Jönköping i topp.

Exportberoende per kommun

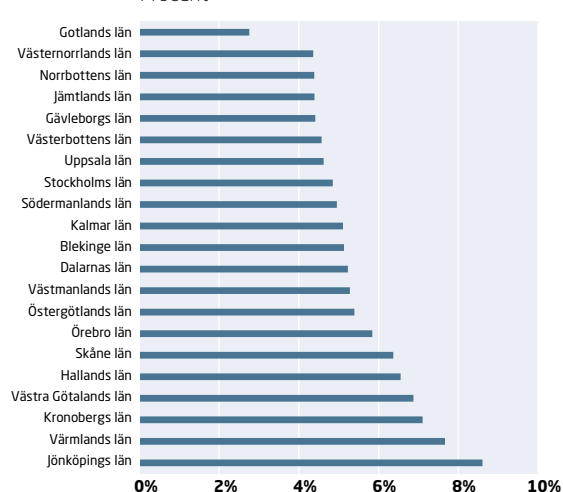
Den tillgängliga statistiken över varuexporten på företagsnivå kan även brytas ner på kommunnivå. Reservationen ovan att statistiken redovisas där företaget har sitt huvudkontor och inte för enskilda arbetsställen (om företaget har flera sådana i olika kommuner) är viktig att komma ihåg även nu. Det finns också många kommuner där antalet varuexporterande företag är så få att de av sekretessskäl inte redovisas.

DIAGRAM 42: Varuexport per invånare 2018
Tusental kronor

Källa: SCB.

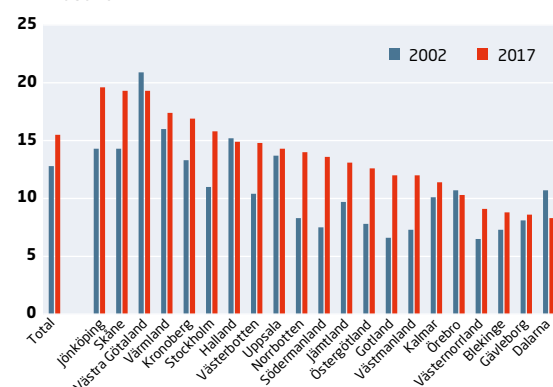
DIAGRAM 43: Andel exporterande företag av totalt antal företag
Procent

Anm: Antal företag per län definierat som antal AB och Europabolag per län enligt Bolagsverket.

Källor: SCB Företagsregistret och Bolagsverket.

DIAGRAM 44: Andel SME-företag med export senaste året
Procent

Anm: Kronobergs siffror för 2017 avser 2014.

Källor: Tillväxtverket, Företagens villkor och verklighet.

TABELL 10: Femton i topp kommuner 2018

Export per invånare (1 000 kr)

Kommun	Export per invånare (tusental kronor)
Södertälje + Salem	792
Perstorp	615
Sundbyberg	553
Älmhult	494
Fagersta	468
Markaryd	416
Solna	414
Mjölby	383
Stenungsund	362
Göteborg	351
Gnosjö	337
Vaggeryd	316
Ljusnarsberg	303
Sandviken	298
Leksand	292

Anm: Kommuner kan sakna siffra beroende på statistiksekretesskäl.
Källa: SCB.

Givet dessa osäkerheter redovisas i tabell 10 Sveriges 15 mest varuexportberoende kommuner. Södertälje/Salem ligger i topp (främst till följd av Scania). I övrigt kan man notera att det är tre typer av kommuner på listan. För det första och framför allt industritunga mindre kommuner (Perstorp, Fagersta, Markaryd, Mjölby, Gnosjö, Stenungsund, Vaggeryd, Ljusnarsberg och Sandviken). För det andra huvudkontorstunga kommuner (Sundbyberg, Solna och Göteborg) och för det tredje varuhandels-tunga kommuner (Älmhult med IKEA och Leksand med Clas Ohlsson).¹¹

Sammanfattning

Statistiken bekräftar ett starkt direkt exportberoende i flertalet av de svenska länen. Den tillgängliga statistiken gäller varuexporten. Skulle vi lägga till tjänsteexporten som utgör ca 30 procent av den totala svenska exporten blir detta än tydligare. Olika statistikällor ger visserligen något olika bilder av exportberoendet, men den sammanlagda bilden är ändå tydlig. Mätt i värde dominerar givetvis de tre storstads-länen varuexporten. Om man istället relaterar till länens storlek blir förhållandet delvis annorlunda, även om Västra Götalands stora exportberoende framgår tydligt i alla indikatorer. Mäter man i förhållande till befolkningens storlek eller i förhållande till antalet exporterande företag ser man tydligt det stora varuexportberoendet i de industritunga länen från Blekinge via Småland och Västra Götaland upp till Västmanland/Värmland.

¹¹ I ett appendix återfinns samtliga redovisade kommuners varuexport per invånare. Appendixet erhålls på begäran.

Rapportförfattare

Torbjörn Halldin
08-553 430 16

Göran Grahn
08-553 431 03

Violeta Juks
08-553 430 00

Lars Jagrén
08-553 432 86

Johan Kreicbergs
08-553 432 83

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00